C. G. SUNDTS HUS – MUSÉPLASSEN 1

BYGG 10244 / KOMPLEKS 3375

FORVALTNINGSPLAN UIB 2018

INNHOLD

Innhold 3

Godkjenning 5

1 Muséplassen 1 6

1.1 Fredningsvedtak 7

2 Bærende verneverdier 10

3 Generelt 12

3.1 Formål forvaltningsplanen 12

3.2 Lovgrunnlag 12

3.3 Kulturminnemyndighet 13

4 Vernebestemmelser 14

4.1 Hva er vedlikehold? 15

4.2 Hva er tiltak? 16

4.3 Hvem gjør hva? 17

5 Beskrivelse av bygning Muséplassen 1 18

5.1 Bygningens historie 20

5.2 Kronologisk endringshistorie 34

5.3 Kultur- og arkitekturhistorisk verdi 40

5.4 Kulturminneverdi eksteriør 42

Beskrivelse fasader 44

Beskrivelse yttertak 52

5.5 Kulturminneverdi interiør 56

Beskrivelse interiør, fredet områder 58

Beskrivelse 2. etasje, vernede områder 82

Verneverdier interiør, utenfor fredet sone 100

Beskrivelse konstruksjoner 102

5.6 Beskrivelse utomhus 108

6 Skjema: Vøl og vern 112

7 Kart 113

8 Kilder 114

GODKJENNING

	DATO
Forvaltningsplan godkjent av UiB	**24.10.2017**
Revisjon	
Forvaltningsplanen er forelagt Riksantikvaren	

1 C. G. SUNDTS HUS, MUSÉPLASSEN 1

Landsverneplan for Kunnskapsdepartementet, LVP

ADRESSE	BYGGEÅR	GNR/BNR	UIB BYGNINGSNR.	ASKELADDEN ID	LVP: KOMPLEKS/BYGNING
Muséplassen 1	1883 **(1882)****	164 / 517	100244	175069–1	3375 / 10244

ARKITEKT
Edvard Martin Madsen

EIER
UiB

FORVALTER
UiB

KOMMUNE
Bergen

FYLKE
Hordaland

FORVALTNINGSMYNDIGHET
Riksantikvaren

VERNEKLASSE

1 2

**** NB!**
Byggeår i fredningsvedtaket **(korrigerte årstall i parentes)****.
Korrigerte årstall er brukt ellers i forvaltningsplanen.

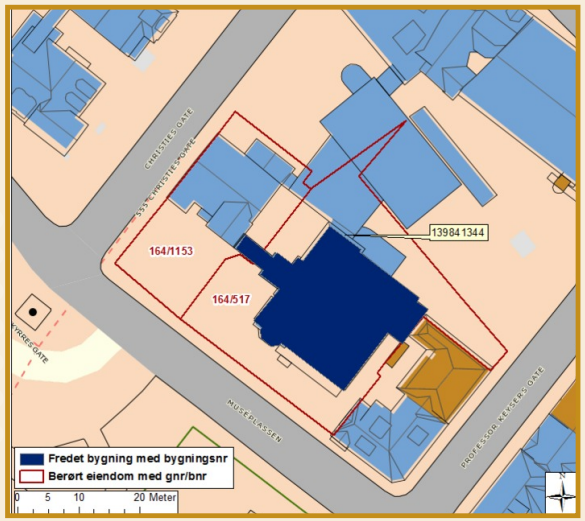

= Muséplassen 1, fredet bygning

1.1 Fredningsvedtak 18. juni 2014. Forskrift om fredning av kulturhistoriske eiendommer:

= bygning
= utomhus

Omfang

Fredningen omfatter bygningens eksteriør og interiør i deler av 1. og 2. etasje.

Fredningen av eksteriør og interiør inkluderer hovedelementer som konstruksjon, fasadekomposisjon, planløsning, materialbruk, overflatebehandling og bygningsdeler som vinduer, dører, gerikter, listverk, ildsteder, pipeløp over tak, og detaljer som skilt og dekor m.v. Fast inventar som skap, ovner m.v. er fredet som del av interiøret.

Omfang interiør er **markert på plantegning** (side 8–9).

Formål

Formålet med fredningen er å sikre Muséplass 1, «C. G. Sundts hus». Formålet er å sikre bygningens **kulturhistoriske og arkitekturhistoriske vedier**.

Formålet med fredningen er videre **å sikre hovedstrukturen i det arkitektoniske uttrykket og detaljeringen** så som fasadeløsning, opprinnelige og eldre deler som dører og vinduer, samt materialbruk og overflater. Formål med fredning av interiør er å opprettholde opprinnelig rominndeling med opprinnelige og eldre bygningsdeler, overflater og materialbruk, belysning, armaturer og detaljer, samt opprinnelig fast inventar.

Begrunnelse

Bygningen er en god representant for bergensk murvilla-bebyggelse fra 1800-tallet på sitt høyeste nivå, og bygningen er knyttet til bygningsmiljøet rundt Naturhistorisk museum og administrasjonen rundt Muséplass. Muséplass 1 ble oppført i 1883 som privatbolig i pusset mur med rik dekor, tegnet av **Edvard Madsen** i fransk renessansestil; jf. tårnet som har Louvreavslutning.

Den staselige vestibylen/trappehallen antas å være fra en ominnredning ca. 1920 utført av arkitektene **Arnesen & Darre Kaarbø**. Bygningen har sterk universitetshistorisk tilknytning gjennom lang bruk og representerer UiB som byuniversitet.

Bygningen har videre lang tilknytning til utdanningssektoren ved at Handelshøyskolen hadde lokaler i bygningen fra 1936.

1 C. G. SUNDTS HUS, MUSÉPLASSEN 1

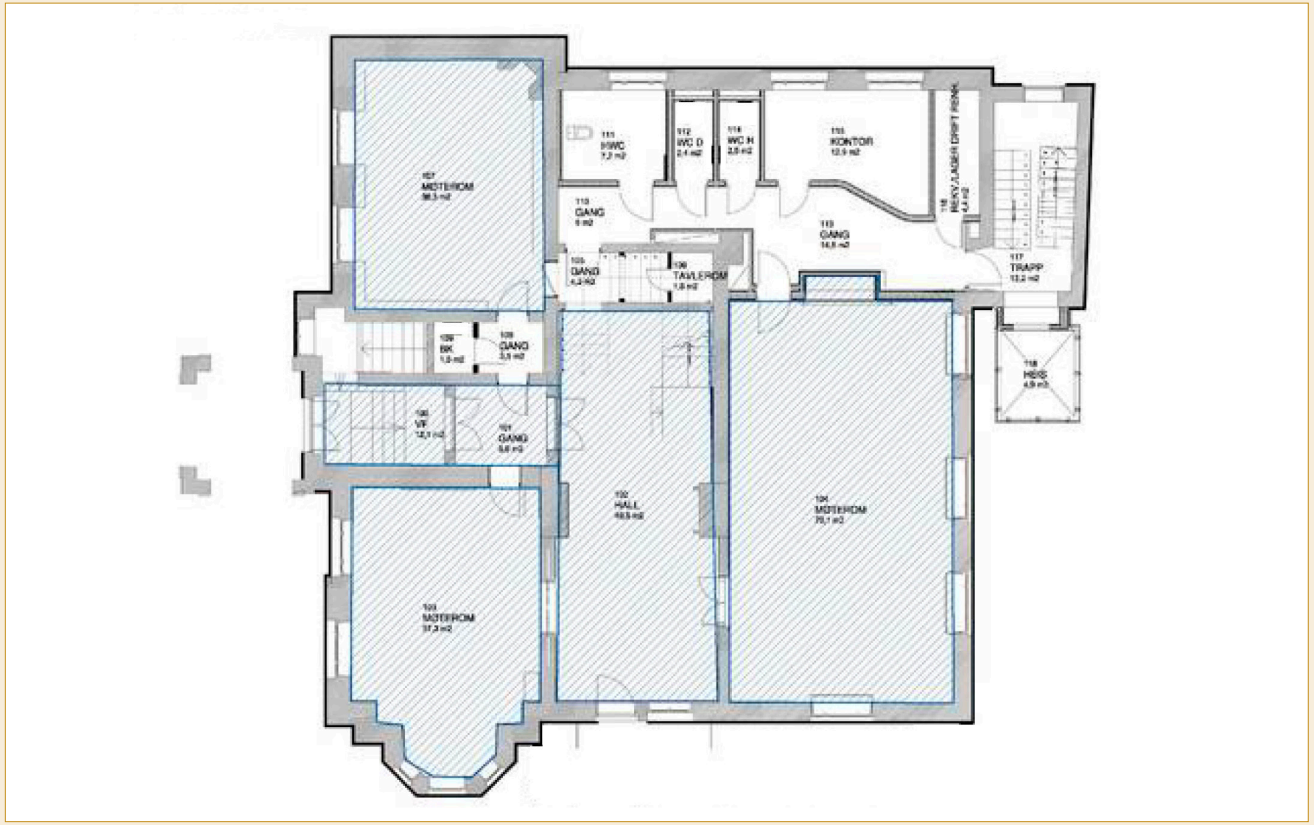

Plantegning 1. etasje. *Omfang av interiørfredning er markert med blå skravur. Opphavsrett: Statsbygg*

1.

Plantegning 2. etasje. *Omfang av interiørfredning er markert med blå skravur. Opphavsrett: Statsbygg*

2 BÆRENDE VERNEVERDIER

De bærende verneverdiene beskriver kvaliteter ved bygningen som skal ha spesielt fokus i den videre forvaltningen. Nye tiltak skal underordne seg de bærende verneverdiene.

DEKORERT MURVILLA

Husets uvanlig rike murdekor i fasade i form av stukkatur og profiler gir bygningen særpreg og karakter. Dekor og detaljering skal derfor bevares. Det samme gjelder dekor på tak i form av støpejernsrekkverk.

ORIGINALE BYGGNINGSDELER

Originale bygningsdeler som dører, vinduer og gulv samt overflater av skifer og marmor er elementer som farger opplevelsen av bygningen og markerer alder og stil. Det samme gjelder hoved-trappen med overlys, originale innvendige paneler/brystninger, himlinger og husets to peiser. Originale bygningsdeler skal derfor bevares. Installasjoner i takflater og brystninger bør unngås. Balustraderekkverk på terrasse og hagegjerde i støpejern med murte stolper er opprinnelige, og bør ikke byttes ut.

ORIGINAL ROMSTRUKTUR

Bygningen har sitt opprinnelige sammenhengende romforløp. Husets viktigste rom, hallen med trapperom er omsluttet med store rektangulære rom. Denne romstrukturen skal opprettholdes.

ORIGINALE ROM

I første etasje har disse rommene høy grad av originalitet:

• Vindfang	100
• Mellomgang	101
• Hall med hovedtrapp	102 og 201
• Biljardrom	107
• Møterom	103
• Store styrerom	107

Rommenes originale kvaliteter må tas hensyn til ved løpende drift og vedlikehold.

Rektors kontor skal også bevares slik det er i dag.

MATERIALER OG FARGER

Den høye materialkvaliteten som kommer til uttrykk blant annet i bruk av edeltre, marmor, skifer og kobber skal ivaretas og videre-føres. Eventuelle nye materialer som blir tilført bygningen, skal ha tilsvarende høy kvalitet og utførelse.

BRUKERE

Husets kvaliteter inviterer til spesiell bruk og fremstår i dag som et godt egnet og svært representativt hovedkontor i universitetets administrasjonskvartal.

3 GENERELT

3.1 Formålet med Forvaltningsplanen

Forvaltningsplanen er utarbeidet på bakgrunn av Landsverneplan for kunnskapsdepartementet og bestemmelser gitt i kgl. res. «Overordna føresegner om forvaltning av statlege kulturhistoriske eigedomar» 1. september 2006.

Forvaltningen skal sikre at de kulturhistoriske verdiene som knytter seg til de fredede bygningene blir ivaretatt både på kort og lang sikt.

Forvaltningsplanen er utarbeidet i samsvar med antikvariske prinsipper og inneholder detaljert registering og dokumentasjon av hver enkelt bygning, samt beskrivelse av forhold som må ivaretas ved rehabilitering og endring.

Forvaltningsplanen beskriver prosedyrer og rutiner for vedlikehold av de enkelte husene, og beskriver ansvarsfordeling og arbeidsfordeling hos eier i alle spørsmål om vedlikehold og tiltak på eiendommen.

Forvaltningsplanen inneholder premisser for vurdering av utviklingsmuligheter og begrensninger for eiendommen og fredede enkeltbygg.

Forvaltningsplanen gir retningslinjer for nødvendig kontakt med rett kulturminnemyndighet.

3.2 Lovgrunnlag

Vernet av Muséplassen 1 er hjemlet i:

- Kgl. res. «Overordna føresegner om forvaltning av statlege kulturhistoriske eigedomar». 1. september 2006
- Landsverneplan for Kunnskapsdepartementet, fredningsvedtak av 18. juni 2014
- Kulturminneloven § 22 a

3.3 Kulturminnemyndighet

• Planen har gyldighet som **forvaltningsplan** for eiendommen Muséplassen 1 som fredet bygning.

• **Riksantikvaren er kulturminnemyndighet** for bygg og anlegg i Statens eie som er fredet etter kulturminneloven eller angitt i Landsverneplanen.

• **Hordaland fylkeskommune er kulturminnemyndighet** for bygg og anlegg i statens eie som har verneklasse 2, jfr. brev fra Kunnskapsdepartementet av 16.06.2016: *Statens kulturhistoriske eiendommer (SKE) – Landsverneplan for Kunnskapsdepartementet – **VERNEKLASSE 2**, utvalg byggverk og utomhusområde til bekreftelse.*

• **Hordaland fylkeskommune er kulturminnemyndighet** for graving i fredede utomhusanlegg som er i statens eie.

4 VERNEBESTEMMELSER

Den fredete bygningen skal vedlikeholdes og brukes slik at den ikke forfaller. Universitetet i Bergen har, som eier også forvalteransvar.

De særbestemmelser som det er redegjort for i dette dokumentet skal være førende i UiBs (Eiendomsavdelingens) ordinære styringsdokumenter og gjennom ordinære rutiner for forvaltning, drift og vedlikehold.

Det må ikke igangsettes vedlikehold eller tiltak som kan motvirke formålet med vernet. Større endringer/utskiftinger av ikke-vernede elementer i den vernede bygningen defineres derfor som tiltak med tilhørende prosedyre kap 4.3.

Vedlikehold og istandsetting skal skje med materialer og metoder tilpasset anleggenes og bygningenes egenart og arbeidet skal utføres av håndverkere med riktig kompetanse til oppgaven. Arbeider i et vernet bygg må gjøres på en måte som ikke reduserer de arkitektoniske og kulturhistoriske verdiene, men derimot tilfører huset ny kvalitet.

4.1 Hva er vedlikehold?

Med vedlikehold menes fornyelse av overflater med samme type materialbruk og farger som eksisterende. Endring eller større utskifting regnes ikke som vedlikehold.

Hovedprinsipp for vedlikehold

Det er bedre å vedlikeholde enn å reparere, og det er bedre å reparere enn å skifte ut.

Ved vedlikehold og eventuell utskifting skal det brukes materialer som tilsvarer opprinnelig materialbruk.

Eksempel på vedlikehold

- **Maling/oljing**
  med samme type maling/olje og farge som eksisterende
- **Små reparasjoner av murverk**
  med samme type betong, tegl og mørtel
- **Utskifting av enkelttegl**
  med tegl av tilsvarende farge, størrelse og overflate
- **Små reparasjonen av taktekke**
  med samme materialbruk som eksisterende

4.2 Hva er tiltak?

Alt arbeid utover vanlig vedlikehold defineres som tiltak. Tiltak skal dispensasjonsbehandles hos Riksantikvaren. Søknad om dispensasjon må inneholde beskrivelse av tiltakets omfang og konsekvenser for bygningen. Tillatelse må foreligge før tiltak kan iverksettes.

Hovedprinsipp innen bygningsvernet

- **Mest mulig** av bygningens ulike deler skal bevares.
- **Skjulte deler** av bygningen (konstruksjoner og bakenforliggende lag) er like viktige å ta vare på som synlige (overflater). Det er et mål å bevare helheten på best mulig måte, ikke bare det visuelle uttrykket.
- **Hvis man må endre**, er det bedre å føye noe til enn å fjerne originale eller gamle deler. Det beste bygningshistoriske «arkivet» er bygningen selv.
- **Endringer skal**, om mulig, være reversible. Når behovene endrer seg, kan de nye elementene fjernes og bygningen vil fremstå slik den var før endring.

Eksempel på tiltak – NB: listen er ikke fullstendig

- **Inngrep i konstruksjon** eller overflate ved f.eks. tilpasning til UU, trekking av nye kabler m.m.
- Montering eller fjerning av **lettvegger**
- Utskifting eller endring av **vinduer og dører** med karmer og listverk
- Rive/skifte ut utvendige eller innvendige **bygningskonstruksjoner**
- Endring av **overflatebehandling** som f.eks. maling av umalte/oljede flater og detaljer, fjerning av eldre malingslag, endring av opprinnelig/eksisterende fargevalg
- Utskifting eller endring av utvendig **kledning, taktekking eller fargevalg**
- Utskifting av **himlingsplater/innvendig kledning**
- **Større endringer/utskiftinger** av **ikke-vernede elementer** i den vernede bygningen
- Montering av **teknisk utstyr, lås og beslag, renner og nedløp**

4.3 Hvem gjør hva?

Riksantikvaren er forvaltningsmyndighet for denne fredede bygningen. Før tiltak iverksettes, skal det foreligge tillatelse fra Riksantikvaren.

Eiendomsdirektøren forvalter på vegne av eier, Universitetet i Bergen, denne fredede bygningen. Fagansvar er delegert til ***kulturminneansvarlig***.

Kulturminneansvarlig deltar i beslutninger og iverksettelse av strategi for den fredede bygningen sammen med eiendomsdirektør og lederne for Eiendomsavdelingens driftsavdeling og prosjektavdeling. Kulturminneansvarlig har ansvar for kommunikasjon med Riksantikvaren, faglig skjønn knyttet til vernet og søknader om dispensasjon fra fredningsvedtaket.

Driftsavdelingen utøver daglig og/eller periodisk tilsyn med bygningen og kvitterer på inspeksjonslister tilpasset denne fredede bygningen. Driftsavdelingen skal fortløpende og i tråd med FDVU og forvaltningsplanens angivelser, avdekke mangler som utløser vedlikeholdstiltak. Når driftsavdelingen avdekker mangler som utløser behov for tiltak/bygningsmessige endringer utover vanlig vedlikehold, skal kulturminneansvarlig varsles. Dokumentasjon av mangel og forslag til tiltak skal fremlegges i eget skjema «Vøl og vern», kapittel 6.

Prosjektavdelingen er ansvarlig for søknadspliktige tiltak og ansvarlig for igangsetting og gjennomføring av prosjekt i bygningen. Prosjektleder for tiltaket har ansvar for å utarbeide saksdokument som skal være underlag for søknaden til Riksantikvaren om ev dispensasjon fra fredningsvedtaket. Prosjektleder har ved prosjektavslutning ansvar for å oppdatere kap. 5.2 «Kronologisk endringshistorikk» i denne Forvaltningsplanen.

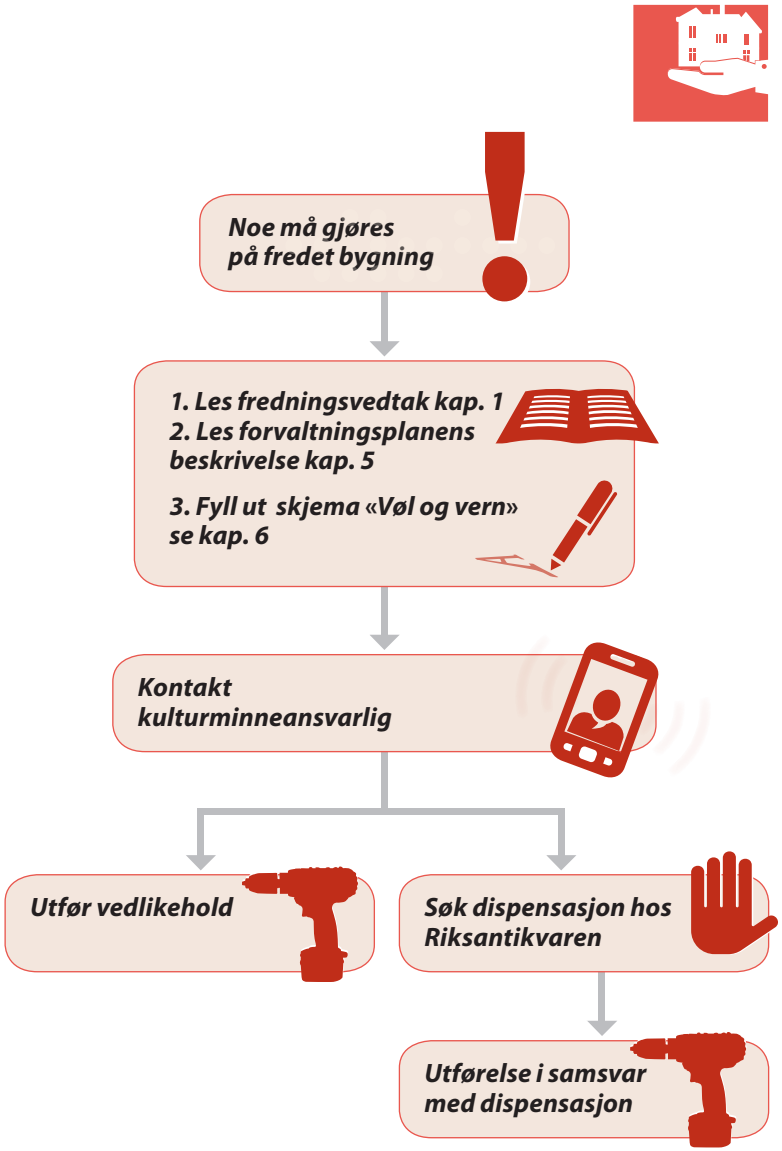

5 BESKRIVELSE AV BYGNING – MUSÉPLASSEN 1

Muséplassen 1 *ble bygget av kjøpmann Gerhard Sundt. Han var sønn av Christian Gerhard Sundt som bidrog med store pengegaver til Bergens Museum. UiB har gitt Muséplassen 1 navnet «C. G. Sundts hus» til minne om mesenen. Foto: EIA 2016*

Her har universitetsledelsen holdt til siden 1968

Muséplassen 1

Sammen med Christies gate 18 og 20 utgjør Muséplassen 1 UiBs administrasjonskvartal *øverst i Christies gate med muséet som nærmeste nabo. Sammen med de andre påkostede bolighusene fra de siste tiårene på 1800-tallet i dette nabolaget ligger Muséplassen 1 i et av landets best bevarte historismeområder. Foto: UiB 2011*

Hoveddøren er den opprinnelige fra 1882. *Foto: EIA*

Muséplassen 1 fra 1882 var et av de første nye bolighusene som ble bygget i området rundt Bergens Museum. Storslåtte villaer og luksuriøse leiegårder i rekke utgjorde en Bergens beste vestkant her oppe på Nygårdshøyden. Senere har Universitetet i Bergen overtatt, inntatt og bygget om flere av disse påkostede bolighusene, blant dem Muséplassen 1 som siden 1968 har vært tilholdssted for universitetsledelsen.

5 BESKRIVELSE AV BYGNING

5.1 Bygningens historie

Denne villaen i franskpreget nyrenessansestil fra 1882 av arkitekt Edvard Martin Madsen er en av de første og den aller mest fornemme av de ca 35 murvillaene som ble bygget øverst på Nygårdshøyden i årene 1868-1898. UiB overtok villaen etter Norges Handelshøyskole i 1968. Siden den gang har UiBs øverste ledelse sittet på Muséplassen 1. Dette er en av mange murboliger i dette området som er overtatt av universitetet og omgjort til kontor og undervisning.

Bygningen har høy arkitektonisk verdi, er vesentlig i bymiljøet på Nygårdshøyden og står sentralt i historien om UiB. Kjente borgere i Bergen var jevnlige gjester i huset i villaperioden. **Kong Haakon** var gjest i huset, Olav V var her flere ganger og kongefamilien har overnattet her. NHH startet opp her i 1936 og brukte villaen til skolens nybygg i Helleveien stod ferdig i 1968.

Villaen ble reist som nærmeste nabo til Bergens Museum øverst i det som ble byens nye paradegate under byutvidelsen mot vest etter 1855. Det velstående borgerskapet som etablerte seg i dette området, bygget i løpet av noen tiår byens mest fornemme strøk. I forbindelse med planlegging av universitetsområdet på Nygårdshøyden, ble store deler av boligområdet omregulert til universitetsbruk. Villaer ble revet for å rydde plass til Studentsenteret og Realfagbygget. Men planer om en omfattende sanering, blant annet av murkvartalene ved muséet ble ikke realisert. Kulturhistoriske registreringer slo fast at boligmiljøet på Nygårdshøyden er et av landets fineste historismemiljø og at villaen på Muséplassen 1 er verneverdig.

Fredningen av Muséplassen 1 i 2014 omfatter eksteriøret samt vindfang, mellomgang, hall og stuer i første etasje, trapperommet og fem av kontorene i andre som opprinnelig var soverom. Eksteriørmessig har villaen fått noen tilføyelser. Den største endringen skjedde da NHH flyttet inn og løftet taket over tredje etasje. Da fikk huset en ny rad med vinduer mot vest. Samtidig fikk huset et utvendig trapperom til alle etasjer. En utvendig glassheis ble koplet på dette trapperommet i 2012.

I første og andre etasje er en betydelig del av rominndelingen fra villatiden intakt. Husets opprinnelige interiør, spesielt fra 1919 da deler av huset ble bygget

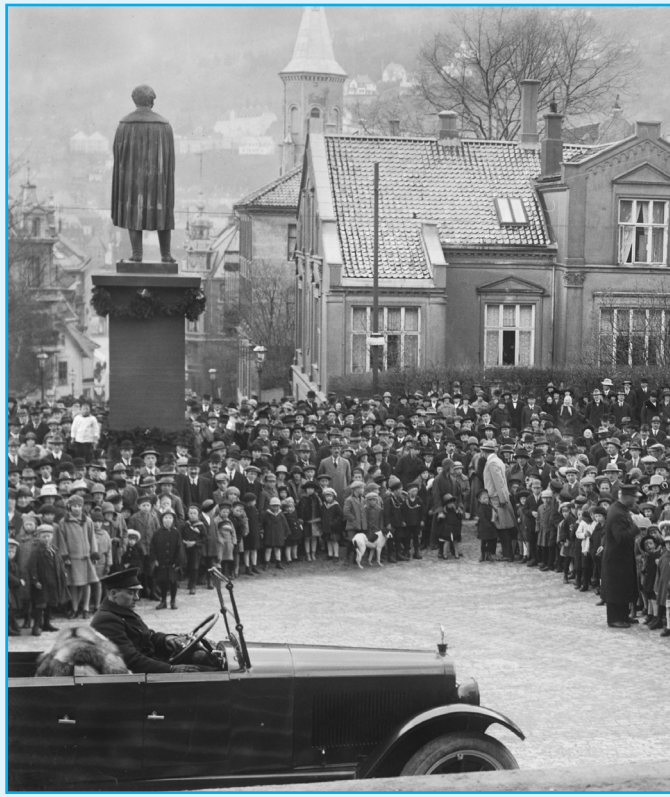

Stort fremmøte på Muséplassen i anledning Bergens Museums 100-års jubileum 25. april 1925*. Kong Haakon ankommer i bil.*

Mørke viduskarmer

Originalt tak

Foto: Atelier KK. Universitetsbiblioteket i Bergen

Foto fra ca 1888-1889 som blant annet viser det originale taket *og tidlig fargesetting med mørke vinduer. Det er inngjerdet hage ved hovedinngangen og foran Christies gate 20. Foto: Universitetsmuseets fotoarkiv*

om, er godt bevart i vindfang, mellomgang, hall, trapperom og biljardrom. Rommene i første etasje har originale, svært verdifulle tyske vinduer i eik. Villaens stuer fungerer i dag som møterom. På loftet, som ble totalrenovert i 2012, er en del av arbeidsplassene organisert i kontorlandskap. Kjelleren har gjennomgått flere ombygginger, og fikk etter totalrenovering i 2012 nye møterom og nytt inngangsparti.

BOLIG FOR KJØPMANN SUNDT

Byggherre på Muséplassen 1 var Gerhard Sundt. Han var sønn av kjøpmann Christian Gerhard Sundt, som grunnla firmaet C. Sundt's Manufacturhandel og var en av byens mektigste forretningsmenn i sin tid. Familien Sundt hadde sommerbolig i Langes gate 3 i noen år. Christian G. Sundt bidrog med store pengegaver til Bergen Museum, blant annet til utvidelsen av museet i 1898. For å hedre den sentrale bidragsyteren, vedtok Det akademiske kollegium i 1988 å kalle Museplassen 1 «C. G. Sundts hus». I ettertid har dette navnevalget skapt noe forvirring. Flere kilder forteller feilaktig at mesenen Christian Sundt bygget villaen og at denne tilhørte ham.

Den påkostede bygningen formidler kunnskap om de holdningene og verdiene som rådet i det borgerskapet som skapte den nye overklassebydelen øverst på Nygårdshøyden. Villaen på Muséplassen 1 forteller hvordan en bergensk kjøpmann lot seg inspirere av den rådende arkitekturmoten i Europa. Sammen med andre samtidige boliger i strøket viser denne villaen at byens velstående familier var opptatt av å føre opp nybygg som ikke stod tilbake for det som på denne tiden ble skapt av ny arkitektur i hovedstaden. Arkitektene som ble satt på oppgaven hadde som regel utdannelse fra Tyskland og var oppdaterte på rådende mote i Europa.

Gerhard Sundt ble grunneier ved Muséplassen 1 sommeren 1880. Byggesaken hans kan ha begynt med et møte på tomten med byens byggekommisjon. Kanskje var arkitekten, Edvard Madsen, til stede for å forklare hva som skulle bygges. Ikke før i 1899 kom det krav om at byggherrer i Bergen måtte sende inn tegninger av sitt planlagte nybygg. Til da nøyde bygningssjefen seg med denne synfaringen av tomten, forklaringen som ble gitt, og gav som regel byggeløyve på stedet.

Den nye naboen til Bergen Museum skaffet seg armslag i strøket ved å kjøpe flere eiendommer som grenset til Muséplassen 1. Slik finn han bl.a. også hånd om Professor Keysers gate 3 og Christies gate 18, som han brukte til hage. Han kjøpte også en flik av Christies gate 20 for å bedre adkomsten til hovedinngangen. Alle disse nyregulerte adressene var parseller av gården Nedre Berge som på denne tiden ble omgjort til boligland. Gårdstunet til Nedre Berge lå omtrent der Jon Lunds plass ligger i dag. Denne gården leverte i sin tid etter sigende byens beste

Far

Christian Gerhard Sundt
Grunnlegger av firmaet C. G. Sundt. Lånte ut penger til sin sønn Gerhard Sundt til Muséplassen 1

søtmelk og fløte og hadde dessuten etter sigende byens søteste melkemann.

Gerhard Sundt lånte penger av sin far til å bygge Muséplassen 1. Bygningen er en god representant for den mest påkostede delen av bergensk murvilla-bebyggelse fra 1800-tallet. Villaen ble oppført i 1883 som privatbolig i pusset mur, rikt dekorert med kjente klassiske motiver fra nyrenessansen. Arkitekt Madsen tegnet boligen med høye franske tak og en avtrappet og variert bygningskropp. I omtalen av arkitekt Madsen i Norsk kunstnerleksikon påpeker Åse Moe Torvanger at villaen på Muséplassen viser sterk tysk påvirkning. Prikken over i-en på dette prestisjebygget er utsiktstårnet i nordvestre hjørne med Louvre-avslutning. Fra tårnrommet går byens slankeste vindeltrapp opp i selve tårnet. Her ålte vaktmesteren seg opp og ned hver gang herskapet fant grunn til å heise flagget.

En branntakst fra 1907 omtaler boligen, som da ble målt til å være 368 kvadratmeter stor, som meget godt vedlikeholdt

Byggherren

Gerhard Sundt, *kjøpmann*
Byggherre på Muséplassen 1

Fru Sundt

Anna Sophia Sundt, født Jebsen
Gift med Gerhard Sundt

Sønn

Thorolf Sundt, *kjøpmann*
Overtok Muséplassen 1 etter sin far i 1918

og særdeles smukt utstyrt. Første etasje var innredet med spisestue, dagligstue, såkalt røke- og billiardværelse og kjøkken med anretning og frokostværelse. I andre etasje var det soverom, loftet var opprinnelig uinnredet.

Gerhard Sundt engasjerte, kanskje etter en taklekkasje, i 1909 arkitekt Egill Reimers til å tegne nytt overlys over hovedtrappen. Det nye glasstaket var åttekantet, hadde såkalt oktogonal form, og ble forskjøvet i forhold til trapperommet under. Det ble bygget av jern og tekket med skifer. Den nye lysåpningen samsvarte ikke lenger med lyssjakten under. Egill Reimers var også arkitekt for Sundt & Co i Strandgaten på denne tiden.

I 1910 døde Gerhard Sundt. Enken Anna Sophia Sundt ble boende i huset, og fikk i 1913 installert to vannklosetter i villaen. Til da hadde husets beboere gjort sitt fornødne i et privet, et innebygget kaggedo, i et lite rom ved garderoben i første etasje og ditto i andre etasje. Vannklosettene ble plassert på samme sted i første og andre etasje, og hadde første

Bergens Museums nabolag ca. 1888-1889*. Muséplassen 1 har opprinnelig overlys med saltak. Foto: William Dobson Valentine, Universitetsbiblioteket i Bergen*

5.1 Bygningens historie

tiden avløp til en kum på gårdsplassen. Det var først etter år 1900 vannklosettene for alvor ble tatt i bruk i byene, og de første årene bare blant et fåtall besteborgere. Familien Sundt på Muséplassen var blant disse.

Muséplassen 1 har en staselig hall med et trapperom som fikk sin nåværende form i 1919 da Gerhards sønn Thorolf Sundt satte i gang en større ombygging ved hjelp av arkitektene Arnesen og Darre Kaarbø. Trappehallen fikk sin form ved at vestibylen og en mellomgang ble slått sammen. Det ble gjort noen endringer i vindfang, entre og garderobe og huset fikk installert sentralfyring med radiatorer i alle rom. Dagligstuen, hallen, røkeværelset og frokostrommet fikk åpen peiskamin. De moderne kaminene og radiatorene erstattet noen av de opprinnelige ovnene. Branntaksten fra 1883 forteller at huset den gang hadde i alt femten ovner med pipe og to komfyrer.

Thorolf Sundt innredet seks soverom med vask i andre etasje. Huset fikk tre moderne baderom med klosett. Et bad nummer fire ble bygget på loftet sammen med tre enkle og et dobbelt pikeværelse. Denne endringen på loftet medførte en liten fasadeendring, de tre små loftsvinduene mot gårdsplassen ble til fire. I 1922 bodde det elleve personer i huset, fire av dem var piker; en kokkepike, en stuepike, en barnepike og en mellompike. To av dem kom fra Sogn. Anretningen ble utvidet noe, det ble også

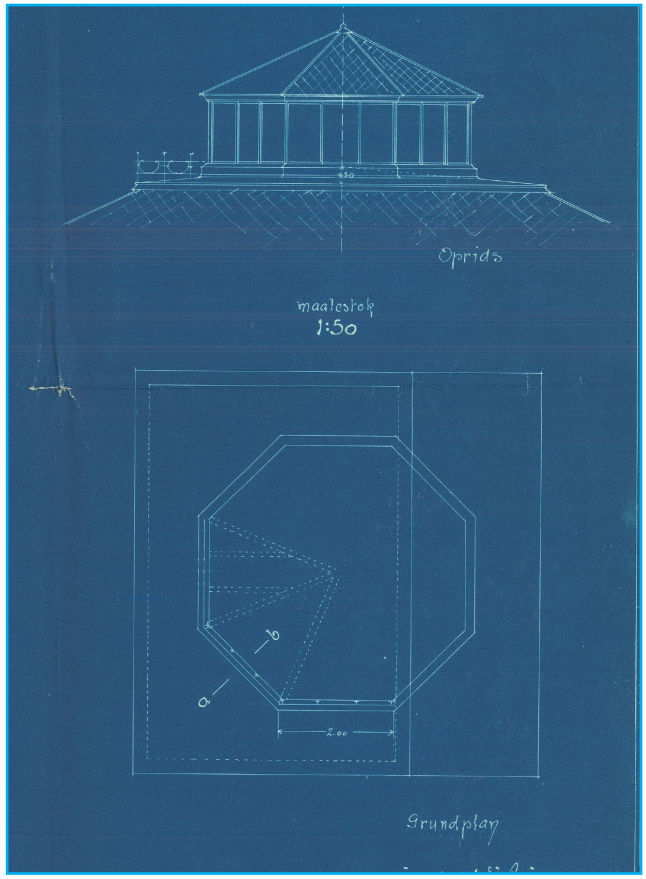

Tegning av nytt åttekantet glasstak *i 1909 av arkitekt Egill Reimers. Tegningene tilhører: Arkivet etter Bygningssjefen i Bergen*

Etter en taklekkasje i 1909 *fikk villaen nytt overlys over hovedtrappen. Det opprinnelige, med saltak, ble erstattet av en oktagon, et åttekantet glass-overbygg, tegnet av arkitekt Egill Reimers (foto).*

I 2010 falt en av glasstrekantene *i oktagonen ned og knuste glasstaket over hovedtrappen. Denne hendelsen satte fart i planene om å renovere villaen. I forbindelse med renoveringen ble oktogonen tatt ned.*

Nytt overlys med opprinnelig saltakform *er bygget i opprinnelig posisjon*

gjort noen forandringer i kjelleren som fra da av hadde lagerrom for ved, kull og koks, fyrhus, tørkerom, strykerom, matbod, bod for grønnsaker og poteter, vinkjeller og vaskekjeller.

Da enken i 1918 flyttet til Christies gate 20, som Gerhard Sundt hadde kjøpt i 1908, ble noe av den store hagen overført til denne eiendommen. I 1932 ble den samme parsellen ført tilbake til Christies gate 18. Thorolf Sundt og han kone bodde noen år som nygifte i Christies gate 20 før de byttet hus med hans mor.

I 1917 ble hagen på Muséplassen 1 fylt med ved. Det ble bygget to ulovlige vedskur. Årsaken var bybrannen i 1916 som skapte akutt mangel på lagerplass i sentrum. Overfor kommunen, som påklagde skurene, argumenterte Sundt med at han måtte ha en plass å gjøre av veden som skulle skape gode arbeidsforhold for hans 400 ansatte.

HANDELSHØYSKOLEN TIL MUSÉPLASSEN

Kjøpmann Thorolf Sundt satt i komiteen som arbeidet for å få opprettet en norsk handelshøyskole i Bergen. I 1917 vedtok Stortinget at en handelshøyskole skulle legges til Bergen, men det tok tid å finne et egnet lokale til den nye skolen. Dette løste seg da Thorolf Sundt døde i 1931. Enkefru Signe Sundt solgte nemlig villaen til «Foreningen til opprettelse av Norges Handelshøyskole»

***Tegning av arkitekt Ingolf Danielsen**. Boligkompleks med 16 leiligheter. Naboene protesterte og planene ble det aldri noe av. Tegningene tilhører: Arkivet etter Bygningssjefen i Bergen*

5.1 Bygningens historie

for kroner 125 000 i 1933. Andre hadde også vist interesse for eiendommen. Det foreligger byggemeldte planer for et boligprosjekt bak villaen. Men naboene protesterte, og det ble aldri noe av disse planene til utbyggeren som kalte seg «Interesseselskapet Musæplassen 1». Arkitekt Ingolf Danielsen hadde tegnet et langt og smalt boligkompleks med 16 leiligheter som strakte seg gjennom hagen bak villaen fra Professor Keysers gate til Christies gate.

På oppdrag av NHH gikk arkitektene Arnesen og Darre Kaarbø i gang med en ny og omfattende ombygging av Sundts villa. Kjøpmannshjemmet skulle bli høyskole, et midlertidig oppholdssted for skolen som etter planen skulle plasseres i Breiviken. Spisesalen og storparten av anretningen ble auditorium, dagligstuen undervisningsrom og biljardværelset ble tatt i bruk som rektors kontor. Der kjøkkenavdelingen lå, ble det lærerværelser og forkontor. Soverommene i andre etasje ble foredragssaler. Loftet ble innredet med lesesal, rom for lærerne og bibliotek. Pikeværelsene ble nå omgjort til en leilighet for skolens vaktmester, Hjalmar Fosdahl.

Nå gjennomførte den nye eieren et merkbart inngrep i husets fasade. Taket mot vest ble løftet for å gi dagslys til lesesalen på loftet. Et vindusbånd med syv små vinduer ble satt inn over den opprinnelige gesimsen. I kjelleren ble det bygget rom for studentklubben, garderober og toalett. Peisen fra spisestuen ble flyttet ned i kjellerens hall. Kjelleren fikk ny inngang, og det ble bygget trapp opp til husets entré.

NHH åpnet for undervisning med 60 studenter på Muséplassen 1 7. september 1936. HM Kong Haakon V var til stede på åpningen, fikk omvisning i skoleanlegget og var på privat besøk hos «handelshøyskolens far» Kristofer Lehmkuhl i hans bolig Christies gate 19, rett over gaten. Handelshøyskolen på Muséplassen har fått sin plass i litteraturen. Det var her Ask Burlefot studerte, romanfiguren i Agnar Mykles «Sangen om den røde rubin». Mykle beskriver studentene der de sitter i Auditorium 1, på «lange moderne pultrekker av smukk, glattpolert eik», og de unge mennene, som i frikvarteret var samlet i små grupper på «de smukke steinhellene ute på den innelukkede skoleplassen», mens de kikket over muren til pikene på Ulrikke Pihls pikeskole.

FOR UIBS ADMINISTRASJON

I 1963 var omsider NHHs nybygg i Breiviken ferdig. Skolen flyttet dit og Universitetet overtok eiendommene Muséplassen 1 og Christies gate 18 og 20. Den til da spredte universitetsadministrasjonen ble fra 1968 samlet i dette nye administrasjonskvartalet: de to villaene og et nybygg på tomten Christies gate 18 med telefonsentral i første etasje og kontorer i andre. Arkitektene Peter Helland-Hansen og Sverre Lied var ansvarlige både for nybygget og for den nødvendige ombyggingen av de to villaene. Universitetsledelsen flyttet inn i Muséplassen 1. Rektor og universitetsdirektør installerte seg med sine staber på kontor i andre etasje. Den opprinnelige spisesalen, som var auditorium for NHH, ble utvidet mot øst og ble arkiv og regnskapsavdeling, de to andre stuene nede ble kontor- og møterom. Villaen gjennomgikk en omfattende brannsikring. Det ble montert trådglass på alle glassdører. Taket ble senket i de fleste rom. I søknaden om brukstillatelse av kantinen i kjelleren understrekes det at kantinen bare skal brukes på dagtid og at der bare må selges drikkevarer som kaffe, te og brus. Som NHH hadde Universitetet en vaktmester boende på loftet. En tid ble et av rommene på loftet utlånt til arkitektene som planla Realfagbygget.

Muséplassen 1 ligger i et av kvartalene som i følge de første planene for universitetet i Bergen fra 1964, skulle saneres og erstattes med nye kontorblokker. Men arkitektene, Peter Helland-Hansen og Tore Sveram, som fikk i oppdrag å foreta en registrering av universitetets eiendommer,

***Muséplassen 1 med frittstående loggia før taket ble hevet**. Fotograf ukjent*

***Et vindusbånd med 7 små vindu ble satt inn i 1933.** Foto: EIA*

***Fra den nye lesesalen på loftet i 1933.** Foto hentet fra NHH 50 år*

Disse REKTORENE ved UiB har hatt sin arbeidsplass på dette kontoret:

mente villaen var verneverdig, at eiendommen til dels hadde stor antikvarisk og bruksmessig verdi. Fortidsminneforeningen, som gjennomførte en omfattende antikvarisk registrering av universitetsområdet, plasserte også villaen blant de mest verneverdige bygningene på Nygårdshøyden. I stedet for å rive, valgte UiB å bygge nye kontorer i tilknytning til de eldre byggene i kvartalet.

I 1983 ble arkitektene Helland-Hansen og Lied på nytt tilkalt. Det var behov for flere kontorplasser. Loftet ble tatt i bruk. Nå ble også vaktmesterleiligheten innlemmet i kontorarealet. Rektors kontor ble pusset opp i 1991. Ved denne rehabiliteringen ble teppegulvet, strien på veggene og det nedsenkede taket fra 1968 fjernet. Rommet ble tilbakeført og bl.a. møblert med eldre inventar fra Bergens Museum. Møbler fra styrerommet til muséet ble restaurert. Muséets møtebord, stoler og en stol med høy rygg ble supplert med nye italienske møbler som sto i stil, og det ble laget salongbord og en bokhylle som passet til samme stilen.

Øverst ved møtebordet har overlege Daniel C. Danielsen, kjent lepraforsker og presens ved Bergens Museum, sittet i den høyryggede stolen som nå står ved skrivebordet. Rundt bordet har andre kjente forskere sittet, som daværende konservator Fridtjof Nansen, mens han gjorde sitt doktorarbeid; leprabasillens oppdager, overlege Gerhard Armauer Hansen og flere kjente

Den vitenskapelige staben ved Bergens Museum fotografert i 1886 *sittende på stolene som i dag står på rektors kontor. Fra venstre mot høyre: Botaniker Jørgen Brunchorst, overlege Gerhard Henrik Armauer Hansen, 1. konservator ved Zoologisk samling Fridtjof Nansen, cand.real. Thomas C. Thomassen, medisinstudent James A. Grieg, konservator A. L. Lange, preses i museets styre og overlege D.C. Danielssen og kjøpmann og styremedlem Herman Friele. Foto: Johan von der Fehr. Universitetsbiblioteket i Bergen*

Utsnitt fra portrettene i store styrerom 104.

Unntak: Rektor Dag Rune Olsen foto: UiB

museumsansatte og borgere av Bergen by, blant disse var Jørgen Brunchorst, som ledet muséet i en viktig periode.

Flere gjenstander fra Historisk museum er plassert på rektors kontor for å belyse Bergens Museums historie. Her er bilder blant annet av stifterne, stiftsamtmann Christie og biskop Neumann. Gjenstandene på bokhyllen symboliserer de humanistiske fag. Her er en leirkrukke fra jernalderen, et stikk av Scholeus over Bergen fra 1657 og en samovar som symbol på vennekretsen rundt Christie.

På skapet står gjenstander som symboliserer den naturvitenskapelige og medisinske tradisjonen. Her er et mikroskop, en legekoffert med fødselstang og amputasjonsbestikk, samt en ugle som også symboliserer universitetet. Dessuten henger et utvalg malerier av Bergensmaleren Tycho C. Jæger på rektorkontoret.

Den staselige kontorvillaen på Muséplassen 1 har kvaliteter som gjør den velegnet som representativt hovedkontor for universitetsledelsen. Her utøves daglig drift og her holdes viktige møter i historiske omgivelser som forteller både byhistorie og om UiBs tilblivelse og utvikling. Villaens spisestue er fast møterom blant annet for styre og kollegium. Ved spesielle anledninger inviteres prominente gjester hit.

I Ørjar Øyen sin tid, rundt 1980, var HM Kong Olav på besøk på rektorkontoret. Han fortalte at han og faren hadde overnattet på dette kontoret en gang, da dette var soverom. Han viste hvor sengen hans hadde stått, der han lå og sov som liten gutt. Ved besøket hos Øyen fikk kongen servert et glass whisky som han satte fra seg på skrivebordet. Litt søl under glasset ble til en ring på bordet. Denne «Olavs ring» ble i vanvare nesten polert bort under rehabiliteringen ti år senere.

Som kronprins, på 1920-tallet, overnattet Hans Majestet ved flere anledninger i villaen som gjest hos Thorolf Sundt i forbindelse med seiling, en interesse de to delte.

I 2012 ble hele bygningen tilpasset universell utforming ved hjelp av b+b arkitekter. Taket ble totalrenovert og overlyset fikk tilbake original plassering og original saltakform. I den ombygde loftsetasjen ble det laget arbeidsplasser til elleve ansatte, delvis i åpent landskap under synlige takkonstruksjoner. Det ble bygget ny trapp opp til loftet over tårnværelset i tredje etasje. Loftet fremstår etter ombyggingen som en isolert glassboks. Rommet skal fungere som et supplerende møte- og stillerom. Trappen mellom 2. og 3. etasje ble flyttet for å gi plass til et nytt forkontor ved inngangen til rektors kontor. Mange vinduer ble renovert, andre flikket og malt, alle innvendige overflater ble behandlet. I første etasje er østveggen i styrerommet nok en gang flyttet, nå for å lage passasje til heisen. En ny, utvendig glassheis ble koplet på trapperommet på husets sørside. Huset har fått ny inngang i kjelleretasjen mot øst. Kjelleren er innredet med flere møterom. Mellom disse er den gamle peisen fra den opprinnelige spisestuen et sentralt samlingspunkt. Nytt ventilasjonsanlegg og teknisk anlegg ellers er skjult i den renoverte bygningen.

5.1 Bygningens historie

***Rom 107 i dag**. Biljardrommet fungerer nå som møterom. Foto: EIA*

***Biljardrommet i villatiden.** Fotografert før familien Sundt flyttet ut og overlot huset til Norges Handelshøyskole. Fotograf ukjent*

Spisesalen i dag, rom 104 store styrerom. *Rommets originale peis ble flyttet da huset ble bygget om for NHH i 1933. Foto: EIA*

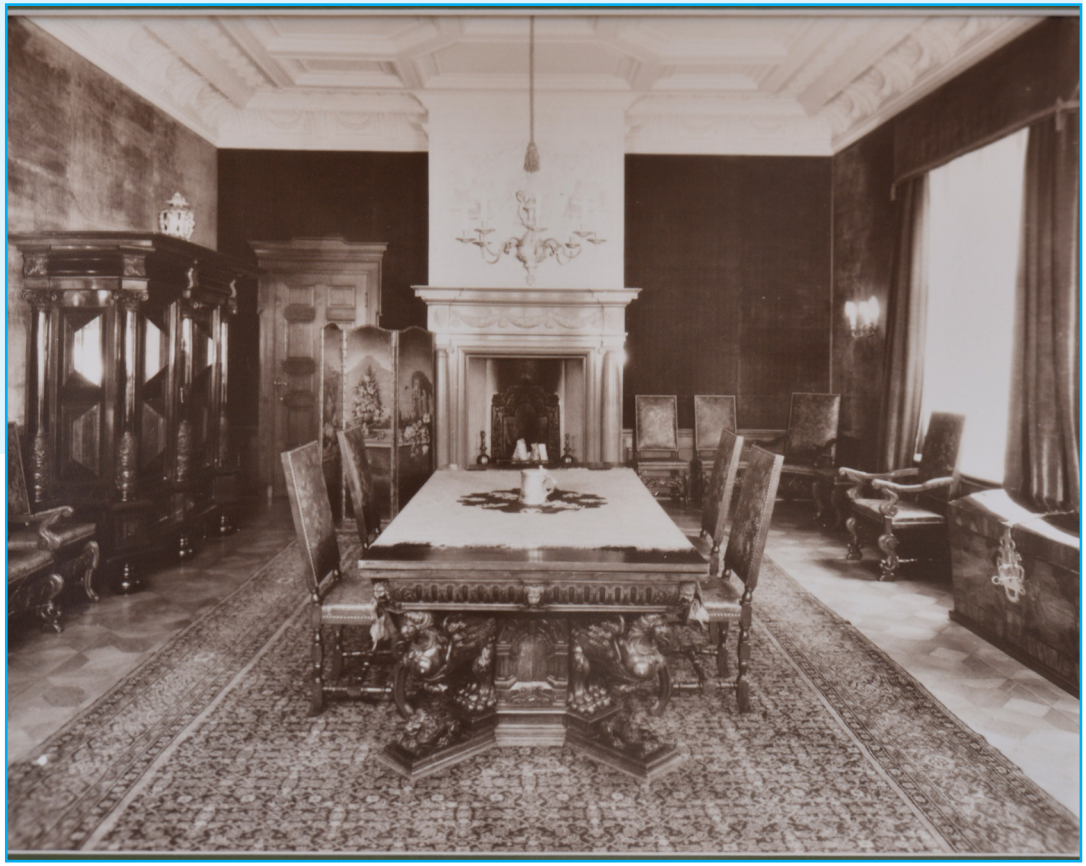

Spisesalen i villatiden. *Fotografert før familien Sundt flyttet ut og overlot huset til Norges Handelshøyskole. Fotograf ukjent*

5.1 Bygningens historie

***Rom 102 hallen i dag**. Husets viktigste rom. Foto: EIA*

***Hallen i villatiden**. Fotografert før familien Sundt flyttet ut. Fotograf ukjent*

Norges Handelshøyskole åpnet i Muséplassen 1 7. september 1936*. Familien Sundt solgte både Muséplassen 1 og Christies gate 20 til skolen i 1933. NHH holdt til i de gamle villaene her til ny skole stod ferdig i Helleveien i 1963. Christiestøtten ble satt opp på Muséplassen i 1926.* ***Bildene til venstre er tatt etter 1937*** *da det ble bygget en korridor mellom Christies gate 20 og loggiaen til Muséplassen 1. Foto: Norvin reklamefoto. Universitetsbiblioteket i Bergen.* ***Bildet over er tatt mellom 1882 og 1896*** *da arbeidet med fløyene på museumsbygningen ble påbegynt. Foto: Universitetsbiblioteket i Bergen*

5.2 Kronologisk endringshistorie

1882

Villaen blir oppført for kjøpmann **Gerhard Sundt** (foto) ved arkitekt **Edvard Martin Madsen**.

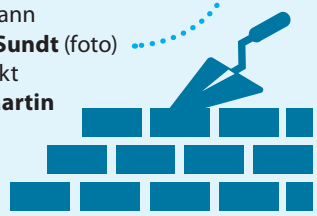

1909

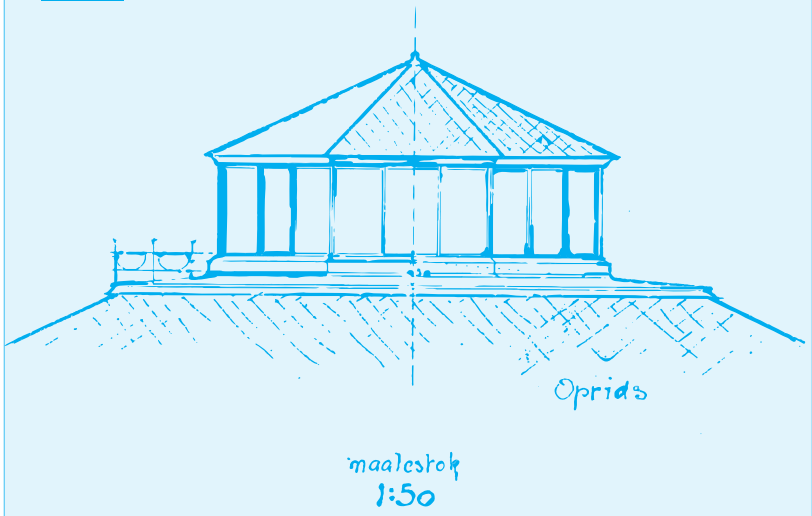

Det opprinnelige overlyset over hovedtrappen erstattes av **et nytt med åttekantet oktogonal form**. Overlyset forskyves nå til side for trapperommet det skal belyse. Den nye lysåpningen samsvarer ikke med lyssjakten under.

Arkitekt for ombyggingen er **Egill Reimers**.

1913

Enkefru Sundt får installert to vann-klosetter.

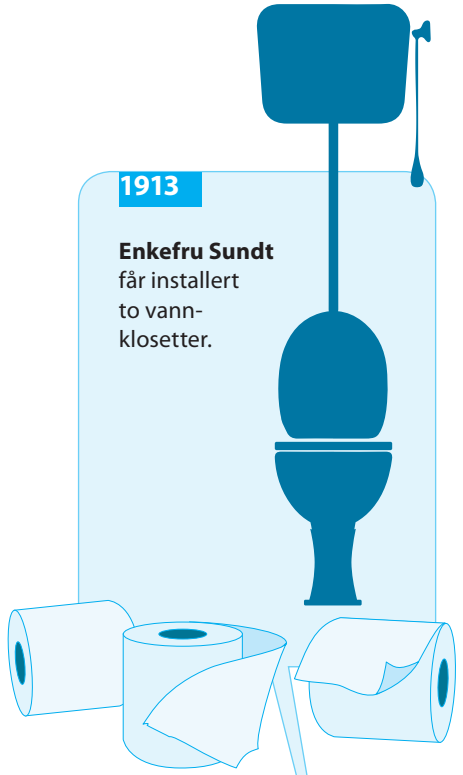

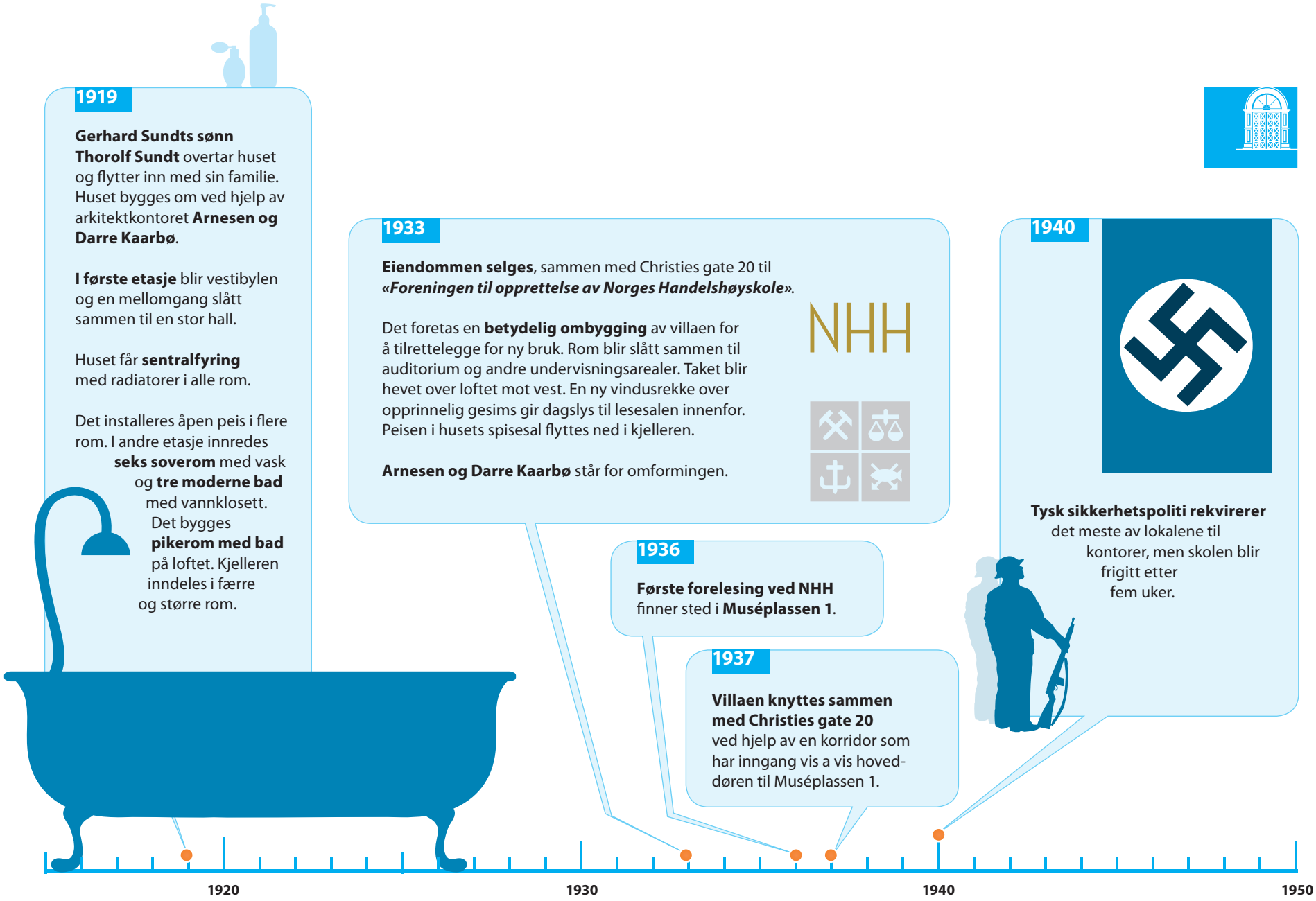
1919
Gerhard Sundts sønn Thorolf Sundt overtar huset og flytter inn med sin familie. Huset bygges om ved hjelp av arkitektkontoret Arnesen og Darre Kaarbø.
I første etasje blir vestibylen og en mellomgang slått sammen til en stor hall.
Huset får sentralfyring med radiatorer i alle rom.
Det installeres åpen peis i flere rom. I andre etasje innredes seks soverom med vask og tre moderne bad med vannklosett. Det bygges pikerom med bad på loftet. Kjelleren inndeles i færre og større rom.
1933
Eiendommen selges, sammen med Christies gate 20 til «Foreningen til opprettelse av Norges Handelshøyskole».
Det foretas en betydelig ombygging av villaen for å tilrettelegge for ny bruk. Rom blir slått sammen til auditorium og andre undervisningsarealer. Taket blir hevet over loftet mot vest. En ny vindusrekke over opprinnelig gesims gir dagslys til lesesalen innenfor. Peisen i husets spisesal flyttes ned i kjelleren.
Arnesen og Darre Kaarbø står for omformingen.
NHH
1936
Første forelesing ved NHH finner sted i Muséplassen 1.
1937
Villaen knyttes sammen med Christies gate 20 ved hjelp av en korridor som har inngang vis a vis hoved-døren til Muséplassen 1.
1940
Tysk sikkerhetspoliti rekvirerer det meste av lokalene til kontorer, men skolen blir frigitt etter fem uker.
1920
1930
1940
1950

5.2 Kronologisk endringshistorie

1968

NHH flytter til Breiviken.

Universitetet i Bergen overtar Muséplassen 1 og Christiesgate 20.

Bygningene skal nå bli kontor for **direksjon og administrasjon**. Arkitektene **Peter Helland-Hansen** og **Sverre Lied** planlegger ombyggingen samt en omfattende **brannsikring av huset**.

Takene blir senket i de fleste rom.

Den opprinnelige dagligstuen, som var auditorium på NHH, utvides ved at det gamle kjøkkenet innlemmes i dette som blir universitetets arkiv- og regneskapsavdeling.

Det etableres **kantine i kjelleren**.

1983

Ny ombygging ved **Helland-Hansen** og **Lied**.

Hele loftet, også vaktmester-leiligheten, blir tatt i bruk til **kontor**.

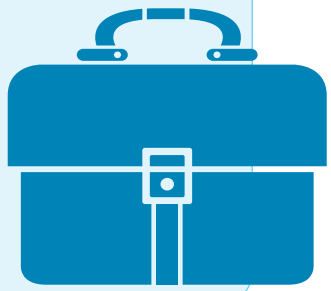

1950 1960 1970 1980

1991

Rektors kontor rehabiliteres.

2007

Utomhusområdet mot Langes gate blir pusset opp av **Smedsvig Landskapsarkitekter**.

2012

Nå blir **hele bygningen tilpasset** universell utforming ved **b+b arkitekter.**

Taket totalrenoveres og overlyset får tilbake **original plassering** og **opprinnelig saltakform**.

I den ombygde **loftsetasjen**, innredes elleve kontorplasser, delvis i åpent landskap, under synlige takkonstruksjoner.

En ny, utvendig **glassheis** er koplet på trapperommet på husets sørside.

Huset får **ny inngang** i kjelleretasjen mot øst.
Alle overflater behandles.

Vedlikehold av vinduer, noen nye varevinduer.

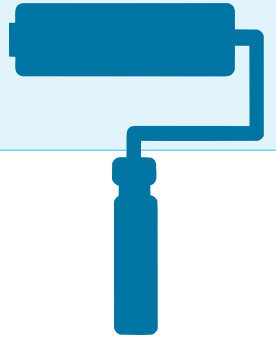

1990 2000 2010 2020

OM ARKITEKTEN – Edvard Martin Madsen

1845-1919

Arkitekt Edvard Martin Madsen var en av de mest brukte arkitektene i Bergen sist på 1800-tallet. Han var utdannet ved Bergens offentlige tegneskole og ved Bauakademie i Berlin. Han arbeidet som arkitekt i Tyskland i ca ti år før han etablerte eget kontor i Bergen i 1880. Her var han også lærer ved Den tekniske aftenskole.

Madsen tegnet mange villaer og bolighus for byens overklasse samt flere forretningsgårder og offentlige bygg. Villaen på Muséplassen 1 var et av hans første arbeider i Bergen. Husene hans har varierte fasader med altaner, søyler, arker og utskytende gesimser og puss-ornamentikk. Flere av bygningene hans er forblendet med rød eller rødgul teglstein med fundamenter og dekorasjoner ved hjørner og rundt vinduer i sandstein eller puss. Madsens bygninger er godt proporsjonerte og dekorative detaljer er omhyggelig plassert. Flere av hans forretningsgårder i sentrum brente i 1916.

ET UTVALG AV HANS ARBEIDER:

- Muséplassen 1
- Lille Øvregate 19
- Kong Oscars gate 13 og 15
- Korskirkens menighetshus
- Domkirkegaten 6
- Parkveien 2a og 2b, 24, 26, 28
- Øvre Korskirkeallmenningen 10
- Nykirkens menighetshus
- Strømgaten 15-25
- Bryggen 3, 4 og 5

Kilde: Åse Moe Torvanger i Norsk Kunstnerleksikon

***Lille Øvregate 19, arkitekt Edvard Martin Madsen**. Foto: EIA*

Parkveien. Husene lengst til venstre, Parkveien 2 A og 2 B er tegnet av Edvard Martin Madsen. *Foto: EIA*

Kong Oscars gate 13*. Foto: EIA*

Kong Oscars gate 15*. Foto: EIA*

Øvre Korskirkeallmenningen 10*. Foto: EIA*

5.3 Kultur- og arkitekturhistorisk verdi

SÅRBARHET

SVÆRT HØY HØY LAV

Oktogonal form, ny i 1909, Egill Reimers

Muséplassen 1 og 2 fotografert fra Muséhagen etter ombygging av overlyset i 1909.
Foto: Universitetsbiblioteket i Bergen

Med sin prominente plassering ved Muséet, og den rikt dekorerte fasaden skiller Muséplassen 1 seg ut blant murvillaene på Nygårdshøyden. Fasaden i franskinspirert nyrenessanse fremstår, med små endringer, som svært opprinnelig og som en god representant for sin tid. Også deler av interiøret er godt bevart, og har stor kulturhistorisk egenverdi.

Det markante tårnet forsterker husets signal om status og makt. Eiendommen ble bygget for byens rikeste kjøpmann. Siden 1968 har Muséplassen 1 vært hovedbygning i universitetets administrasjonskvartal. Dette er universitetsledelsens hus.

Villaen representerer et stort og ambisiøst steg i Bergen bys byplanhistorie. Som et motsvar til Oslos nye slott og fornemme byutvidelser mot vest, ble Nygårdshøyden etablert som villaområde for Bergens borgerskap, med det nye, markante Muséet som attraktiv nabo. Slik sett har bygningen også byhistorisk verdi. En stor del av bebyggelsen fra denne epoken er intakt, og fremdeles svært fremtredende på Nygårdshøyden. Siden svært mange historismeprydede eiendommer nede i sentrum brente i 1916, og andre senere er blitt lite påaktet, er Nygårdshøyden Bergens største område med autentiske historismebygg tegnet av arkitekter med god kjennskap til Europas rådende trender. Området utmerker seg også i nasjonal sammenheng og har svært stor arkitekturhistorisk verdi. Dessuten er miljøverdien høy i historismestrøket generelt og for denne bygningen spesielt.

Villaens fasade mot nord. *Foto: Alf Edgar Andresen, UiB*

Loggiaen ved husets hovedinngang er rikt dekorert. *Foto: EIA*

Villaen er et av flere bolighus i dette området som er overtatt av Universitetet og omgjort til moderne kontorbygg bak historiske fasader. Opprinnelige planer om å sanere gammel bebyggelse til fordel for nye universitetsbygg ble lagt til side. Villastrøkets arkitektoniske kvaliteter ble et argument for ombygging og tilpasning av gammel bebyggelse til universitetsbruk. Bygningen er med på å fortelle hvordan byuniversitetet tok form på den gamle arkitekturens premisser og har derfor stor universitetshistorisk verdi.

Norges Handelshøyskole startet sin virksomhet i denne bygningen og holdt til her fra 1936 til 1968. Av kulturpersonligheter som kan knyttes til huset, er forfatteren Agnar Mykle, som la deler av handlingen i romanen «Sangen om den røde rubin» til handelshøyskolen på Muséplassen 1.

Muséplassen 1 er tegnet av Edvard Martin Madsen, en sentral arkitekt i Bergen i 1880-årene som tegnet mange bolighus for overklassen, forretningsgårder og offentlige bygg. Muséplassen 1 var et av hans første arbeider i Bergen etter at han flyttet hjem fra ti års virksomhet i Berlin.

5.4 Kulturminneverdi eksteriør

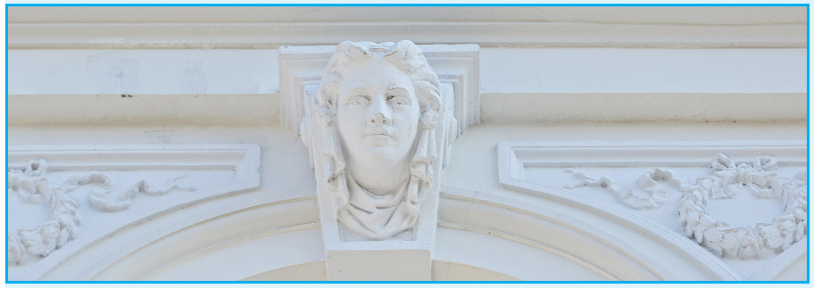

Denne villaen i pusset mur med en rikt dekorert fasade er en spesielt verdifull representant for de fornemme boligene som ble reist for borgerskapet sist på 1800-tallet. Bygningen i nyrenessansestil fremstår som svært opprinnelig med mange originale bygningsdeler. I fasaden er særlig dekor og murverk intakt. Spesielt sjeldne i Bergen er de originale tyske kittede eikevinduene som er bevart i husets første etasje.

Villaens beliggenhet ved Muséet understreker dens historiske status. Besøkende får et storslått møte med bygningen som har inngang med original hoveddør bevart under en loggia mot nord. På taket er de primære konstruksjonene med skiferdekke og støpejernsrekkverk originale. Overlyset er tilbakeført til opprinnelig plassering og form. Husets hjørnetårn har original utforming med skifertak, rekkverk i støpejern og flaggstang bevart.

Mot vest er balustraderekkverk på terrasse og hagegjerde i støpejern med murte stolper originalt.

***Yttervegg mot vest, mot Muséplassen**. Foto: EIA*

Husets fasader mot nord og vest er spesielt rikt utsmykket. *Foto: EIA*

Fasader

SÅRBARHET

SVÆRT HØY | **HØY** | **LAV**

***Fasade mot vest, mot Muséplassen**. Foto: EIA*

***Fasade mot nord**. Foto: EIA*

Vestfasade og nordfasade. I vest og nord er fasadens originale hovedkomposisjon i hovedsak bevart. Den rike murte dekoren, med trekk fra fransk nyrenessanse, er så å si helt intakt fra 1882. Dette gir bygningen særlig høy kulturhistorisk verdi. Det karakteristiske tårnet har fremdeles den originale tekkingen og sitt originale smijernsrekkverk. Der de originale vinduene er skiftet ut, er opprinnelig vindusinndeling beholdt.

Den mest vesentlige endringen i vestfasaden er foretatt på loftet, der deler av det opprinnelig valmede taket ble omgjort til flatt tak i 1933. Takoppløftet ga huset en ny vindusrekke med syv små vindu mot vest.

I fasaden mot nord skjedde den mest vesentlige endringen i 1. etasje i 1937 da den opprinnelig frittstående loggiaen ble bygget sammen med nabohuset, Christies gate 20. Ser vi bort fra disse endringene, fremstår både vest- og nordfasaden svært lik slik de var ved oppførelsen i 1882.

Sørfasaden. Den opprinnelige fasaden er i hovedsak bevart, med original hovedkomposisjon på vegg intakt, med original murt veggdekor. Der

***Fasade mot sør inn mot gården**. Foto: EIA*

***Fasade mot øst**. Foto: EIA*

vinduer i øvre etasjer er skiftet ut, er opprinnelig vindusinndeling beholdt. Fasaden har vært gjenstand for tilføyelser i flere omganger: Etter hvert som ny bruk har generert nye behov, er det her tilført nye volumer i form av bitrapp, heis og takopplett. Takopplettet ligger frem mot Muséplassen, mens heis og bitrapp ligger tilbaketrukket i forhold til gaten. De nye tilføyelsene fremstår som tydelige adderte former, slik at den originale fasadekomposisjonen fremdeles er tydelig lesbar. Til tross for de endringer som er foretatt, fremstår den originale bygningen fremdeles som det primære elementet i komposisjonen. Det er foretatt utskifting av vinduer i 2. og 3. etg. Nye vinduer er trolig kopier av originale vinduer, og derfor i tråd med opprinnelige fasadekomposisjon. Takopplett har nye vinduer.

Østfasaden. Store deler av østfasaden er i sin originale form. Særlig den dekorerte murveggen er godt bevart. Vinduene i 1. etg. er de originale fra 1882. Bi-trappen i sør ble føyet til i 1933, her er også opprinnelige vinduer bevart. I 2012 ble det laget nye vinduer og dører i kjeller til ny rullestol-inngang.

5.4 Kulturminneverdi eksteriør

Yttervegg og sokkel

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Sokkel	Original sokkel/grunnmur murt opp av naturstein i solid tykkelse (ca 90 cm). Mur er trolig murt med kalkmørtel og pusset med kalkpuss. Overflater er malte. Originale malingslag er bevart under nyere moderne maling. Sist malt med Sto Lotusan. Sokkelen ligger delvis under terreng og delvis med frilagt fasade mot bakgård og lysgrav. Nyere inngrep i sokkel mot bakgård for etablering av ny rullestol-inngang. Her er gamle vinduåpninger murt igjen og nye åpninger etablert.	***Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.***
Yttervegg konstruksjon	Originale murte yttervegger i tegl. Veggene er trolig murt som Bergensk hulmur, murt med kalkmørtel, i tråd med tidens praksis. Type forbandt er ikke kjent, da murverk ikke har vært avdekket. Ytterveggene er bærende konstruksjoner og opplegg for dekker og tak-konstruksjoner. Det antas at bjelkelag er ført inn i bærende murverk. Takkonstruksjoner ligger på murkronen i toppen. Det er gjort få strukturelle endringer på de bærende ytterveggene. Unntakene er påmurt vegg under takløft i loft og nye åpninger til ny bi-trapp mot bakgård.	
Yttervegg konstruksjon, utvendig overflate	Originale pussede og malte murte overflater med murt dekor og trekninger. Originale dekorelementer er i hovedsak bevart i original form. De originale malingslag (antatt kalkmaling) er trolig intakte under nyere malingslag. Siste kjente lag er fra 2013, en silikonemulsjonsmaling av typen Sto Lotusan, farge S 1002 G 50 Y (fasade), S 1502 G 50 Y (staffasjefarge 1), S 0502 B («Isblå», staffasjefarge 2) og på vinduer: Drygolin dør/vindu S 0502 Y.	

Yttervegg og sokkel (forts.)

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Yttervegg, dekorelement i fasaden	Originale dekorelementer i fasaden, utført med ulike teknikker, med stiltrekk fransk inspirert nyrenessanse. Dekoren er utført med flere teknikker. Grunne relieff og border er utført som trekninger i pussen. Dypere relieff, er trolig undermurte. De mer forseggjorte dekorelementene er trolig formstøpte ornamenter i gips (stukkatur) som er festet til fasaden. Nedre delen av fasaden dekorert med et pusset kvadermotiv, et tidstypisk virkemiddel som gir nedre delen et tyngre preg. Videre oppover finner vi kvadermotiver i mindre omfang som pilastere på vegglivet og hjørner. Etasjene er «gradert» i høyden på samme måten som et renessansepalass, første etasje med stiliserte kvaderstriper, mot ellers slettere, lettere og dekorert veggliv. Typisk horisontal lagdeling av fasaden. Etasjene lagdeles av horisontale trekninger som bånd, brystninger, frisemotiver, og i toppen en bred markert gesims med tannbord. I tillegg til å ha en estetisk funksjon, har de horisontale trekningene en dryppnese funksjon, som leder vannet bort fra fasaden. Dette er særlig viktig i etasjeskillene, der bjelkelagene går inn i vegglivet. Vi kan anta at de største trekningene har en undermurt konstruktiv kjerne, mens de mindre kan være direkte trukket i kalkpuss. I tillegg til profilerte horisontale trekninger og motiver, er fasaden rikt dekorert med ulike gipsornamenter (stukkatur), med motiver typisk for samtidens nyklassisistiske arkitektur. Vi ser her både akantusmotiver, girlandere, dekorerte søylekapiteler, løpende hund, kvinnebyster og andre tidstypiske dekorelementer. Også vinduenes omramning er artikulert med klassiske elementer, med rette og buede arkitraver, på klassiske pilaster og søylemotiver. I tillegg ser vi at omfang av dekor er størst på de sider som vender mot Muséplassen. Her finner vi også de mest karakteristiske dekorelementene i fasaden; inngangsloggiaen, tårnmotivet, og balustraden.	***Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.***

Yttervegg og sokkel (forts.)

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Yttervegg innvendige overflater	Originale innvendige overflater har i de fleste oppholdsrom hatt innvendig kledning som underlag for ulike typer overflater (tapeter, brystningspaneler, m.m). I noen rom har hele eller deler av veggen vært kalkmalte pussede flater. Der det er kledning vil det trolig være innmurt spikerslag i tre for innfesting. Hulrommet mellom kledning og murverk er vesentlig for lufting/uttørking. Mange av de originale overflatene er senere overmalt eller kledt med nye platelag, i forbindelse med skiftende bruk.	***Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.***
Originale vinduer, generelt	En vesentlig andel av de originale vinduene er bevart. De originale vinduene er i tidstypisk utført med ett lags glass kittet i rammer av tre. I representative deler av huset er vinduene særlig forseggjort. I representative rom i 1. etasje er det originale eikevinduer, som er importert fra Tyskland. Disse er av særlig høy kvalitet og har særlig kulturhistorisk verdi. Alle vinduer er renovert i 2012.	
Originale vinduer, i kjeller	Originale vinduer med karmer og rammer i furu. Rammene har originale ett-lags glass satt i kittfals. Enkelte vinduer har blyinnfattet farget glass. Vinduene ble utbedret for fuktsymptomer og utettheter i 2012. Blyglass ble tilbakeført der disse manglet. Originale vinduer i rom 016. Nye beskyttelsesvinduer foran 005, 006. Nye vinduer ved ny inngang. Originale tre-felts blyglass vindu har tilbakeført blyglass. Vinduer i underetasjen delvis originale/delvis tilbakeført. De originale vinduene i karnappet mot vest er bevart. Vinduene er ett lags kittede tre-vinduer. Skadede deler av de originale vinduene er skiftet ut på grunn av fuktskader.	

Yttervegg og sokkel (forts.)

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Originale vinduer i 1. etasje	Originale innadslående vinduer fra bygningens første fase (1. generasjons vinduer). Karmer og rammer er utført i tettvokst eik av meget høy materialkvalitet og utførelse, importert fra Tyskland. Glassene er originalt enkeltglass og satt inn med kittfals. Særpreget beslagløsning, med særpregede og dekorerte espango lett-beslag. Varevinduer montert på innside i 2012. Vinduer har høy sårbarhet. Særlig i rom 111,115. Originale vinduer ble utbedret i 2012. Originale vinduer er skånsomt restaurert og kittet på ny. Manglende funksjonalitet ble utbedret. Originale vinduer av høy kvalitets- og håndverksmessig utførelse. Karm/ramme i eik, utført med integrert varevindu på innside. Enkelt glass kittet i ramme. De originale vinduene i etasjens vestfasade er bevart. Vinduene har høy material- og håndverksmessig kvalitet. Karm/ramme utført i eik, med glass kittet i ramme med linoljekitt. Vinduene er innadslående. I rom 102/103 er vinduene utført som koblede rammer, med hengslet indre ramme. Raffinert utførelse, særpreget løsning. I rom 104 er vinduene uført med kun enkelt glass uten indre koblet ramme. Det er satt varevindu på innside på 2000-tallet. Vinduene er skånsomt istandsatt i 2012.	***Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.***
Originale vinduer i 2. etasje *Fortsetter på neste side*	Det er bevart tre originale vinduer mot gården. Disse har rammer og karmer i tre, med ett-lags glass kittet i rammer som slår innover. Øvrige vinduer er byttet ut til koblede vinduer (2. generasjon). Disse er koblede utadslående koblede utadslående vinduer (2. generasjon). Trolig med samme inndeling som originale vinduer. Begge vindustypene ble utbedret i 2012: Originale vinduer er skånsomt restaurert og kittet på ny. Koblede vinduer er restaurert i ytre sjikt, mens indre sjikt har fått skånsomme energitiltak i form av sol- og varmeisolerende glass. Manglende funksjonalitet ble utbedret.	

Yttervegg og sokkel (forst.)

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Originale vinduer i 2. etasje *Fortsettelse fra forrige side*	Originale vinduer i rom 202. 2. generasjons vinduer i rom 205. Nyere vindu i rom 203. Orginale runde vinduer i øvre del av 203/204. Særlig høy sårbarhet i rom, rom 213, 212, 214. Ingen av de originale vinduene fra 1882 er bevart i vestveggen i 2. etg. Vinduene er her 2. generasjons vinduer, trolig kopier med opprinnelig vindusinndeling. Utført i furu, som koblede vinduer, med enkelt glass kittet inn i hver ramme. Vinduene ble i 2012, skånsomt istandsatt i ytre sjikt, mens indre sjikt ble oppgradert med sol- og varmeisolerende glass.	***Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.***
Originale vinduer i loft	Flere av de originale loftsvinduene er bevart, primært i tårnet; fire runde vinduer i arker på taket, øvre del av originalvinduet i tårnrommet. I tillegg noen mindre originale loftsvinduer. De originale vinduene er ett-lags trevinduer med kittfals. Vinduer er erstattet med nyere kopier (2000-tallet), trolig med samme inndeling som de originale vinduene. Originale vinduer i rom 307 (blendet fra innside). Delvis originale vinduer (øvre del/tilbakeført nedre del) i rom 303. Originale runde vinduer i tårn. De originale vinduene i tårnrommet har bevart sitt øverste buede felt. Vinduene her var ett-lags kittede vinduer av furu. Nedre felt ble tilbakeført i 2012, på basis av profiler i øvre del. De originale runde vinduene fra 1882 er bevart. Vinduene er ett lags kittede vinduer av furu.	
Ytterdører generelt	De viktigste originale ytterdørene fra 1882-villen er bevart. Dette gjelder hovedinngangsdøren under loggiaen mot Muséplassen og terrassedøren ut mot balustraden. Det er to ytterdører i østfasaden: Ny moderne hovedinngangsdør i eik/glass til kjeller og heis, samt ny rømningsdør – også denne moderne utseende i eik/glass.	

Yttervegg og sokkel (forst.)

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Hovedinngangsdør YD101 Muséplassen	Original rikt dekorert to-fløyet hovedinngangsdør i eik med buet glassfelt over. Dekorerte speil og ornamentikk foran glass i støpejern.	
Terrassedør balustrade	En-fløyet original dør i eik med glass kittet inn med linoljekitt. Døren er malt på utsiden, på innsiden oljet. Døren er innadslående.	
Terrassedør på loggia	Moderne historisk dør. Usikker historisk forankring/datering.	***Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.***
Balustrade-rekkverk Muséplassen	Originalt pusset og murt balustraderekkverk på terrasse mot Muséplassen.	
Smijerns-rekkverk tak	Originalt smijernrekkverk på taket. Har stor verneverdi, p.g.a. bruk av jern, viktig i perioden.	
Smijerns-rekkverk med murte søyler	Originalt støpejernrekkverk med murte søyler mot fortau.	
Inngangsloggia	Original inngangsloggia med bue-motiver foran inngangsdør. Opprinnelig dekor inkludert dekorerte friser med akantus/girlander motiver. Loggiaen har fått et senere påbygg.	

5.4 Kulturminneverdi eksteriør

Yttertak – tårn

SÅRBARHET

SVÆRT HØY HØY LAV

Foto av tak mot vest tatt etter tilbakeføring av overlys i 2012. *Foto: EIA*

Foto av tak som vender mot nord tatt etter tilbakeføring av overlys i 2012*. Foto: EIA*

Det karakteristiske tårntaket er bevart i sin originale form, inkl. tekking, dekor og smijernrekkverk. Takkonstruksjonen er karakteristisk og original, og derfor særlig bevaringsverdig.

Hovedtaket for øvrig er endret i flere omganger: Først ved at det opprinnelige saltaksformede glasstaket ble erstattet med en oktogonal pyramideformet glassprisme. Dernest ved at taket ble løftet mot gaten på 1933, for å gi dagslys til rom på loftet. I 2011 ble taket etterisolert og overlyset ble tilbakeført i saltaksform.

Yttertak

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Hovedtak	Deler av den originale bærende takkonstruksjonen er bevart. Denne har en valmet form med flatt tak i senter. Taksperr i furu har ytre opplegg på den murte ytterveggen og indre opplegg på murte bærende innervegger og bærende søyle-/dragerkonstruksjon. I forbindelse med ombygging i 2012, er taket etterisolert og tekket på ny. Sutaket hadde store råteskader og ble skiftet ut. Ny isolering ble bygget opp på oversiden av nytt sutak. Original skifertekking er bevart og lagt tilbake i opprinnelig posisjon. Båndtekking i kobber er rekonstruert, der det tidligere var kobbertekking. Det ble lagt inn nye sperr mellom originale sperr der det var behov for forsterkninger.	***Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.***
Tårntak	Tårntaket er originalt. Den originale takkonstruksjonen består av taksperr av furu, med ytre opplegg på yttervegg i mur, og med opplegg på et indre kvadratisk, høyreist rammeverk i tre. Det originale sutaket er bevart, festet på taksperr. Over sutaket er originalt skifertak, med tilhørende sløyfer og lekter bevart. Originale overgangsbeslag er bevart. På toppen er et dekorert rekkverk av jern. Den originale takluken er erstattet av en ny luke. Taket har originale arkmotiver med murt dekorert front.	
Jern-rekkverk (tårn)	Originalt jernrekkverk. Rekkverk er ikke medtatt som del av restaurering i 2012.	
Originalt jern-rekkverk med akantusornamentikk	Originalt Jernrekkverk med akantusornamentikk. Tidstypisk. Restaurert i 2012.	

Yttertak (forts.)

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Takvindu midtre takflate	Overlyset i hovedtakets senter er tilbakeført til opprinnelig saltaksform i 2012. Historiske fotografier dokumenterer den originale saltaksformen. Egill Reimers erstattet dette med en oktogonal pyramideformet glasstak. Det tilbakeførte overlyset er utført med moderne karmprofiler for å ivareta krav krav til fukttetting.	***Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.***
Takvindu Pedrorommet	Takvinduet i Pedrorommet er tilbakeført basert på spor etter tidligere takvindu på samme sted. Vinduet er utført med tre fag, med karmer og rammer av tre. Glass som energiglass. Det tilbakeførte vinduet er utført med dagens teknologi av hensyn til fukttetting.	
Øvrige takvinduer	Øvrige takvinduer i loftet er nye vinduer fra ombyggingen i 2012. Vinduene har erstattet loftsvinduer fra nyere tid på grunn av betydelige fuktskader. Fremstår med moderne detaljering, p.g.a. krav til fukttetting.	
Piper	Originale murte, pussede teglpiper er bevart utvendig. Innvendig er pipeløpene att ut av funksjon, i forbindelse med nyere planløsninger. Kobberbeslag utvendig er restaurert/tilbakeført i 2012.	
Renner og nedløp	Renner og nedløp er tilbakeført med kopier av originale kobberrenner og nedløp i 2012.	

Foto som viser detaljer på tak som vender mot vest etter full renovering og tilbakeført overlys i 2012. *Foto: EIA*

5.5 Kulturminneverdi interiør

***Husets viktigste rom: Hallen**. Foto EIA*

Bygningens opprinnelige struktur er bevart. Rommene i første og andre etasje har et sammenhengende romforløp, trapperommet utmerker seg med materialer av høy kvalitet, rik utsmykning og en stor del av opprinnelige overflater bevart.

Hallen, som er husets viktigste rom, får tyngde fra originale, høye fyllingspanelte brystninger i mørkt edeltre. Hovedtrappen er intakt i ombygget versjon fra 1919. Trapperommet er utstyrt med overlys og et dekorert vindu inn til korridor i andre etasje. Dører og gulv i hallen og flere andre rom er originale fra 1882 eller 1919.

Vindfang og mellomgang har også beholdt sin opprinnelige hovedform. Her er opprinnelige overflater i marmor bevart. Marmor i trinn er trolig fra husets opprinnelse, marmor på vegg kom ved

Trappehall med trapp, brystning og peis fra ombygging i 1919. *Foto: EIA*

Detalj vindu, fra biljardrommet. *Foto: EIA*

oppgraderingen i 1919. Flere av stuene, dagens møterom, har opprinnelig form og originale brystninger intakt. Blant annet er her dekorerte tak med høy håndtverksmessig utføring, paneler på vegg, opprinnelige dører og originale tyske vinduer i eik med varevinduer på innsiden. Tre av husets originale peiser er bevart.

I andre etasje er fem av syv kontorer fredet. Blant dem rektors kontor som under renovering i 1991 ble delvis møblert med restaurerte møbler fra Bergens Museums tidlige periode og utvalgte gjenstander som symboliserer den vitenskapelige virksomheten.

Tårnet ble renovert innvendig i 2012 og fremstår nå med synlige opprinnelige konstruksjoner bak et moderne interiør av glass.

Beskrivelse interiør, fredet område

SÅRBARHET

SVÆRT HØY | HØY | LAV

Antikvarisk verdi varierer fra rom til rom

***Marmorkledd brystning i rom 100, vindfang**. Foto: EIA*

Interiørfredningen omfatter de viktigste rommene fra villatiden. I tillegg til inngangspartiet, inngangshall og trappehallen, omfatter fredningen det som utgjorde villaens opprinnelige hovedrom – både oppholdsrom og soverom.

Til tross for endret bruk, er mye av det opprinnelige interiørene fra villatiden bevart i rommene. Bevaring av opprinnelig romstruktur i de to hovedetasjene, samt en betydelig andel opprinnelige bygningsdeler og dekor i interiørene, gir bygningen stor kulturhistorisk verdi.

Original rominndeling, overflater og dekor i 1.etasje fra villatiden er i stor grad bevart.

Vindfangets intakte marmoroverflater fra villatiden, slår an tonen allerede ved inngangen til huset. Her gir både marmorkledte gulv og brystninger, pussede vegger og originale dører et autentisk preg.

Den store trappehallen følger opp med bevarte høye brystninger av edelt tre med integrert peis, bevarte eikegulv, samt originale dører og vinduer.

***Glasshimling gir overlys i trappehall**. Foto: EIA*

***Biljardrommet, rom 107**. Foto: EIA*

Rommets hovedelementer gir et godt bilde av hvilken prakt rommet hadde i villatiden.

Også trappehallen er svært godt bevart, både med original trapp fra 1919, paneler og den store glasshimlingen opp mot overlyset. Trappehallen er et påkostet og markant interiør fra perioden, med stor kulturhistorisk verdi.

Villaens opprinnelige stuer er lesbare i 1. etg, i hovedsak med opprinnelig rominndeling. Overflater er i stor grad bevart, særlig gulv, brystninger og dekorerte himlinger. Biljardrommets interiør er spesielt forseggjort.

Villaens opprinnelige soverom er likeledes lesbare i 2. etg ved at opprinnelig rominndeling i hovedsak er bevart i de fredede rom.

Fire av villaens originale ildsteder er bevart i interiørene.

5.5 Kulturminneverdi interiør

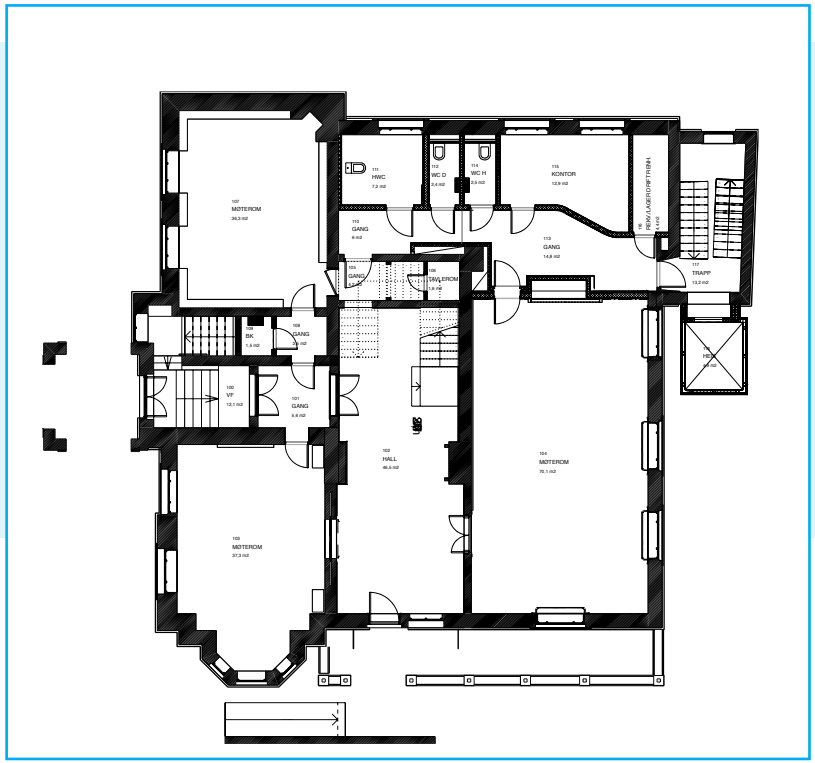

Plantegning 1. etasje. *Dagens situasjon 2018. EIA UiB*

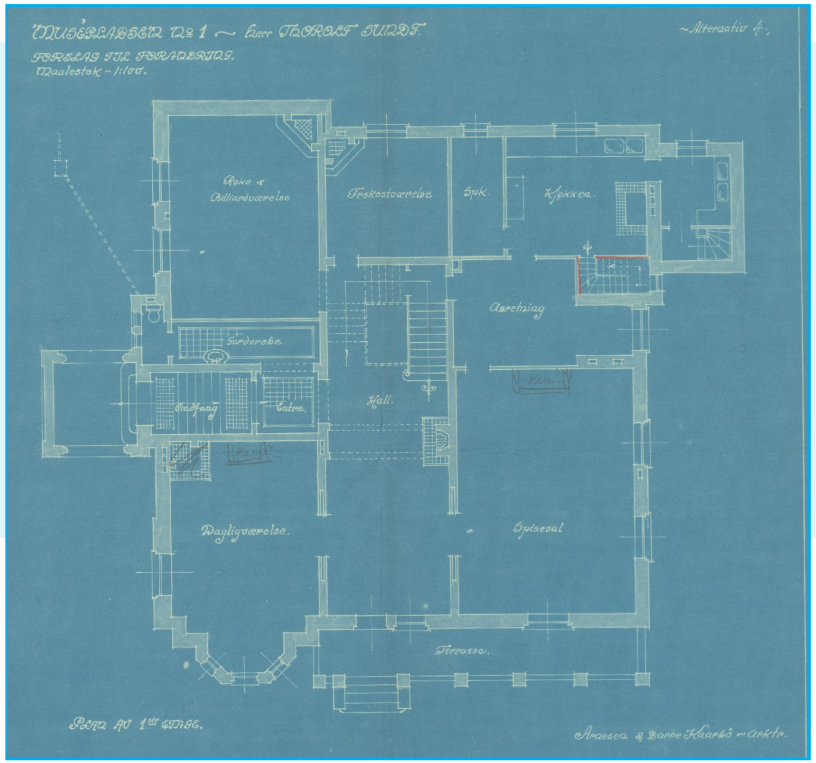

Plantegning fra 1919 av arkitektene Arnesen & Darre Kaarbø*. Tegningene tilhører: Arkivet etter Bygningssjefen i Bergen*

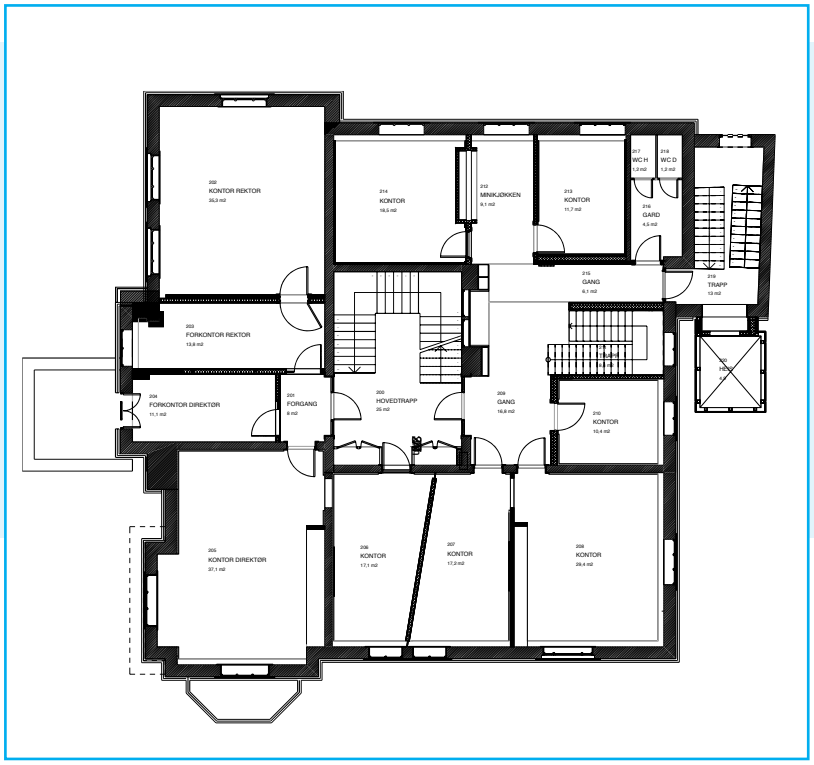

Plantegning 2. etasje. *Dagens situasjon 2018. EIA UiB*

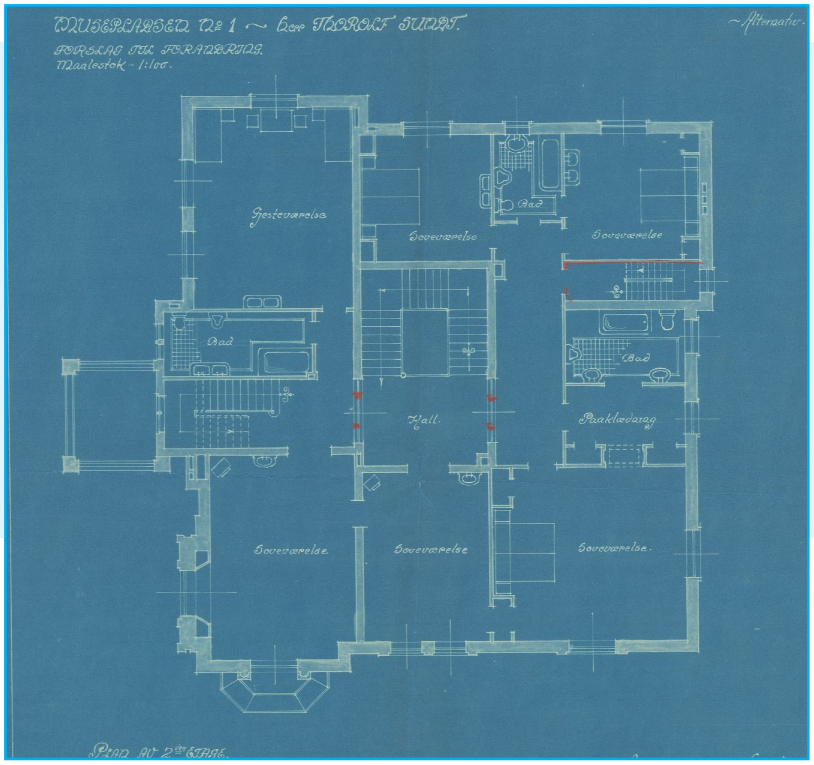

Plantegning 2. etasje fra 1919 av arkitektene Arnesen & Darre Kaarbø*. Tegningene tilhører: Arkivet etter Bygningssjefen i Bergen*

Rom 100 vindfang

SÅRBARHET

SVÆRT HØY | HØY | LAV

Svært autentisk rom som ble oppgradert med marmorbrystninger i 1919. Her er marmorgulv, utsmykkede tredører og pusset himling med gipsdekor. Døråpningen mot kjellertrapp kom da NHH tilpasset huset til sin bruk.

Vindfang ytterdør. *Foto: EIA*

Utsnitt fra ytterdør, vindfang fra utsiden. *Foto: EIA*

Vindfang rom 100 og litt av mellomgang, rom 101. *Foto: EIA*

Detalj dørhandtak. *Foto: EIA*

Det tillegges særlig betydning at vestibylen er et av flere sammenhengende og godt bevarte rom, som starter med den utvendige inngangsloggia, går videre i vindfanget og videre inn i inngangs- og trappehall.

5.5 Kulturminneverdi interiør

Rom 100 vindfang

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Gulv, trapp	Originale steingulv. Både gulv og trapper er kledt med marmor som hoved-materiale og med mørkere stein som innfelt intarsia på øvre repos. Løsningen er trolig fra bygningens første fase, 1882, eller fra senere ombygging av hall/trapp i villatiden.	***Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal ut-føres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.***
Marmor-brystning	Nedre del av den pussede teglveggen er kledt med brystningsfelt i lys marmor. Marmorflaten er underdelt av stiliserte bånd og pilastre rundt kvadratiske speil i marmor. Alt i samme type marmor. Marmorbrystningen inngår i en helhet med gulv og trapp, utført i villatiden.	
Pusset veggoverflater over brystning	Bærende teglveggene med pusset og malt overflate, trolig opprinnelig kalkpuss og kalkmaling. Underliggende eldre malingslag er trolig intakte bak dagens moderne malingsoverflate.	
Ytterdør	Original hovedinngangsdør er en to-fløyet dør i eik, med et buet glassfelt over. Rammer og karmer er i eik av meget høy kvalitet. Dørblader er utført som speildører med tre speil i høyden. De to nedre speil i tre, øvre speil med glass. Alle speil er utført med dekor i eggestav i rand. Eggestav også i overgang mot buet glassfelt. Glass er i tillegg utført med foranliggende dekorert felt i støpejern. Anslagslist utført som pilaster med jonisk kapitel. Delvis originale lås og beslag. Nyere påmonterte skilter/lås.	

Rom 100 vindfang (forts.)

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Innedører – ID 101	Original dør er en to-fløyet dør med buet glassfelt over. Dørfelt utført i tre/glass. Treverk er mørkt løvtre (eik, behandlet/annet løvtre). Dørblader utført med to speil, nedre i tre, øvre med antikkglass i rammer av tre. Buet glassfelt over inndelt i vifte form. Anslaglist utført som pilaster med jonisk kapitel. Originale låser og beslag.	***Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.***
Himling	Original himlingskonstruksjon i rabbitz-puss, på underliggende konstruksjon av strå. Randdekor av stukkatur. Tannbord med akantus motiv, underliggende list med eggestav-motiv.	

Rom 101 mellomgang

SÅRBARHET

SVÆRT HØY HØY LAV

Mellomgangen fremstår som et svært autentisk rom, og preges av opprinnelige marmorkledte gulv, trekledte brystninger, utsmykkede tredører og pussede himlinger med gipsdekor.

Det tillegges særlig betydning at vestibylen er et av flere sammenhengende og godt bevarte rom, som starter med den utvendige inngangsloggia, går videre i vindfanget og videre inn i inngangs- og trappehall.

Mellomgang. Marmorgulv med intarsia. *Foto: EIA*

Rom 101 mellomgang

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Gulv	Originale steingulv i marmor med mørkere stein som innfelt intarsia. Løsningen er trolig fra bygningens første fase, ca. 1882, eller fra senere ombygging av hall/trapp i villatiden.	
Brystning	Original brystning utført som fyllingspanelt brystning i edelt mørkt løvtre, trolig fra villaens første epoke.	
Pusset veggoverflater over brystning	Bærende teglvegger med pusset og malt overflate, trolig opprinnelig med kalkpuss og kalkmaling. Underliggende eldre malingslag er trolig intakt bak dagens moderne malingsoverflate.	***Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.***
Dører	Dørene i rommet er originale. To-fløyet dører i hovedretningen inn til hovedhallen, og en-fløyet dører til siderommene. Alle dører utført i edelt trevirke. I hovedretningen er dørene to-fløyet dører med glass, med et buet glassfelt over. Rammer og karmer er i eik av meget høy kvalitet. Sidedørene har tette dørblader med profilerte speil. Originale vridere, hengsler og beslag er bevart.	
Himling	Original himlingskonstruksjon i rabbitz-puss, på underliggende konstruksjon av strå. Randdekor av stukkatur. Enkel dekorlist med tannbord i stukkatur/gips i overgang mot vegg.	

5.5 Kulturminneverdi interiør

Rom 102 hall

SÅRBARHET

SVÆRT HØY | HØY | LAV

Peis og trapp opp til 2. etasje. *Foto: EIA*

Inngangsdør mot vindfang. *Portrettmaleri av Bergens Museums grunnlegger Wilhelm Frimann Koren Christie. Foto: EIA*

Hallen fremstår som et svært autentisk rom fra husets første faser som villa. Den originale romformen er bevart, mens overflatene trolig stammer fra en ombygging av hallen i 1919. Rommet er preget av høye fyllingspanelte brystninger i mørkt tre, som løper langs alle veggene og omslutter dører, radiatorer, ildsteder og til sist hovedtrappen. De synlige bjelkene i taket hører med i komposisjonen. Også de originale eikegulvene er bevart.

Det tillegges særlig betydning at hallen er et av flere sammenhengende opprinnelige og godt bevarte rom, som starter med den utvendige inngangsloggia, går videre i vindfanget og videre inn i inngangs- og trappehall.

***Hall 1. etasje**. Originale høye brystningspaneler, eikegulv, peis og synlige bjelker. Foto: EIA*

5.5 Kulturminneverdi interiør

***Peis, trolig fra ombyggingen i 1919**. Hallen hadde ildsted her også før den tid. Foto: EIA*

***Original polstret dør fra hall til biljardrom** med originalt håndtak og lås.*

Rom 102 hall

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Gulv	Originale gulv, med massiv eikeparkett lagt i mønster.	
Brystning	Original falloppbygging utført med takkonstruksjon i tre. Hulrom er tilgjengelig for inspeksjon. Er utført som takstoler og sperretak.	
Pusset veggoverflater over brystning	Bærende teglvegger med pusset og malt overflate, trolig opprinnelig med kalkpuss og kalkmaling. Underliggende eldre malingslag er trolig intakte bak dagens moderne malingsoverflate.	***Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.***
Peis	Peis er fra ombyggingen i 1919, og fremstår som en integrert del av brystningsfeltene i tre. Plassert midt på søndre langvegg i hallen avslutter peisen et murt buet hvelv i himlingen. Selve ildstedet har omramming med søylemotiver i stein (marmor). Peis er original og har stor sårbarhet. Inngår i en større helhet i interiøret.	
Dører	Originale dører fra ca. 1919. Dørene er utført med samme mørke treslag som i brystningsfeltene, og inngår som en del av et helhetlig interiør. Døren inn til hallen er ekstra påkostet med vifteformet buet glassfelt over. Integrert skyvedør til nordre stue, dør til søndre stue er skiftet ut. Originale vridere og beslag er bevart.	
Himling	Originale synlige bjelker som karakteristisk del av interiøret. Mellom bjelkene er himlingskonstruksjon i slett rabbitz-puss, på underliggende konstruksjon av strå.	

Rom 103 møterom

SÅRBARHET

SVÆRT HØY HØY LAV

Møterom 103 1. etasje. *Foto: EIA*

Detalj himling. *Foto: EIA*

Rommet fremstår med flere karakterisktiske originale bygningsdeler bevart. Sammen med tilbakeførte overflater fra 2000-tallet, gir rommet et godt bilde av hvordan stuen i dette rommet har sett ut i villaperioden.

Rommet preges særlig av den rikt dekorerte himlingen av puss med stukkatur. Originale dører, vinduer, brystninger og radiatorskjulere gir rommet autentisitet. Tilbakeførte gulv og tapeter bygger opp om rommets helhet.

Møterom 103. *Foto: EIA*

Rommet har originale radiatorskjulere og fire stoler fra Olav Grolle Olsens hjem. *Stolene er hentet fra Tingviken. Foto: EIA*

5.5 Kulturminneverdi interiør

Rom 103 møterom

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Gulv	Dagens eikegulv er tilbakeført på basis av historiske kilder. Originalt gulv, med massiv eikeparkett lagt i mønster.	***Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.***
Brystning	Originale fyllingspanelte brystninger utført med ramtre-/ speilkonstruksjon i tre. Malt flere lag. Originale lag er trolig bevart under eksisterende lag.	
Veggoverflater over brystning	Veggfelt over brystninger er rekonstruert på 2000-tallet, med utførelse i tekstiltapeter, kopiert etter funn på stedet.	
Vinduer	Originale innadslående vinduer, utført med ramtre i eik, enkelt glass kittet inn i rammer. Nyere varevinduer satt på innside.	
Radiatorskjulere	Originale radiatorskjulere i nisjer under vinduene. Radiatorskjulerne er laget i tre, men dekorert front og med malt overflate.	
Dører	Originale dører fra villatiden. Døren til hallen er innebygget skyvedør av edelt tre med glass. Døren til mellomgangen har enklere utførelse uten glass, men av edelt tre og med speil. Begge dørene har originale beslag.	
Himling	Original himling med særlig forseggjort dekor. Senter er utført som rabbitzhimling, med randdekor og rosetter i gips stukkatur. Høy kvalitetsmessig og håndverksmessig utførelse.	

Rom 104 store styrerom

SÅRBARHET

SVÆRT HØY | HØY | LAV

Antikvarisk verdi varierer

***Store styrerom**. Foto: EIA*

Dette er universitetsledelsens viktigste møterom. Dagens styrerom var spisestue i villatiden. Fra 1919 lå en påkostet peis for enden av det lange rommet. Peisen ble flyttet til kjelleren da NHH ominnredet villaen. Tre av rommets omsluttende vegger er originale fra villatiden. Veggen mot øst er flyttet flere ganger, sist i 2012. Her står en original dør som er gjenbrukt fra et annet sted i huset. Viktige verneverdier i rommet: De originale tyske vinduene, originale brystninger og radiatorskjulere.

5.5 Kulturminneverdi interiør

Store styrerom med portrett av UiBs rektorer. *Foto: EIA*

Rom 104 store styrerom

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Gulv	Eldre gulv, med massiv eikeparkett lagt i mønster trolig fra 1933 ombyggingen.	***Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.***
Brystning	Fyllingspanelt brystning utført med ramtre-/speilkonstruksjon i tre. Malt flere lag. Originale lag er trolig bevart under eksiterende lag.	
Veggoverflater over brystning	Veggfelt over brystninger er overmalt flere ganger, dels kledt med strie. Originale lag ligger trolig under på tre av veggene.	
Vinduer	Originale vinduer, utført med ramtre i eik, enkelt glass kittet inn i rammer.	
Radiatorskjulere	Originale radiatorskjulere i nisjer under vinduene. Radiatorskjulerne er laget i tre, med dekorert front og med malt overflate.	
Dører	Døren i fondveggen er en eldre en-fløyet speildør tredør, med originale gerikter. Kan være gjenbruksdør fra ombygging i 1933. Døren til hallen er ikke original.	
Himling	Nyere akustikkhimling i rommet.	

Rom 107 biljardrommet, møterom

SÅRBARHET

SVÆRT HØY HØY LAV

***Rikt dekorert stukkaturhimling**. Foto: EIA*

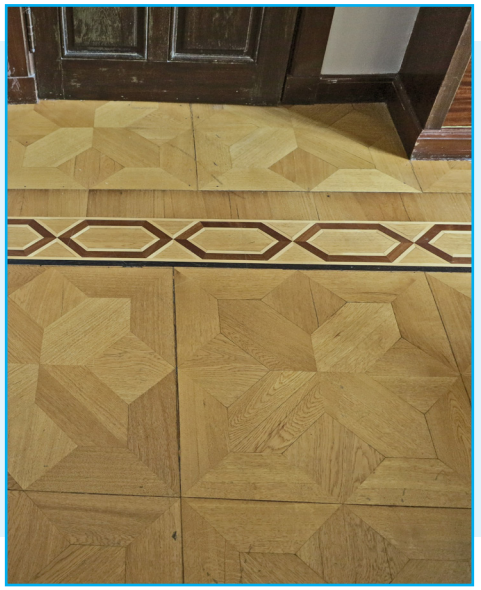

***Originalt eikegulv**. Foto: EIA*

Dette møterommet var biljardrom i villatiden. Hit trakk man seg tilbake etter storslagne måltider inntatt i husets store spisesal på den andre siden av hallen. Døren inn til biljardrommet var og er polstret for å unngå sjenerende støy fra aktiviteten her inne. Rommet preges av den originale og rikt dekorerte stukkaturhimlingen.

***Biljardrommet med dagens møblering**. Vinduene er originale fra 1882. Peisen fra 1919. Foto: EIA*

5.5 Kulturminneverdi interiør

***Radiatorskjulere under vindu, utført i tre og metall**. Høy kvalitet og utførelse. Huset fikk installert radiatorer i 1919. Foto: EIA*

***Peis fra ombyggingen i 1919**. Den er ikke godkjent for bruk. Foto: EIA*

Rom 107 biljardrommet, møterom

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Gulv	Parkettgulv i eik med særpreget og raffinert intarsia-mønster i mørkere innfelt treslag.	
Brystning	Høy fyllingspanelt brystning i mørkt tre (treslag) dekker nedre del av vegg. Fyllingspanelet går stedvis over til å integrere bokhyller, radiatorskjulere og hjørnepeis i stein. Innredningener opprinnelig fra villatiden.	
Veggoverflater over bystning	Veggfelt over brystninger er overmalt flere ganger, dels kledt med strie. Originale lag ligger trolig under på tre av veggene.	***Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.***
Vinduer	Originale første generasjons vinduer. Innadslående ett-lags vinduer.	
Radiatorskjulere	Særlig særpregede og forseggjorte radiatorskjulere utført dels i tre/dels metall. Høy håndverksmessig og materialmessig kvalitet og utførelse.	
Dører	Originale tredører utført som tette, speildører av edelt mørkt treslag. Døren på langveggen er trukket med skinn på innsiden. Begge dørene har originale låser og beslag.	
Himling	Original dekorert himling med rabbitzpusset takflate som bakteppe for under liggende rik, særpreget og forseggjort dekor i stukkatur. En stortagget tann bord danner ytre innramming, før neste bord som tannbord med akantus. Midtre del er utformet som kassett-tak i stukkatur, med eggestav omramming mot indre speil.	

Beskrivelse 2. etasje, vernede områder

SÅRBARHET

SVÆRT HØY HØY LAV

***Trapperom 2. etasje**. Foto: EIA*

Fem av syv kontorer er omfattet av fredningen. Det gjelder rommene mot nord og vest, blant dem rektors kontor og direktørens kontor. Disse rommene var soverom i villatiden. Autensiteten og sårbarheten er størst i trapperommet med den store glasshimlingen under det ytre overlyset.

Trappen er utført i mørkt edelt trevirke, med brystninger i samme treslag. I toppen av trappen er de omsluttende vegger kledt med samme mørke edle treslag som i trappen. I fonden i form av stedbyggede vitrineskap i tre, med franske dører med rammer og sprosser i tre og glass. Mellom vitrineskapene er det en integrert dør i mørkt tre inn til rommet bak. Til hver

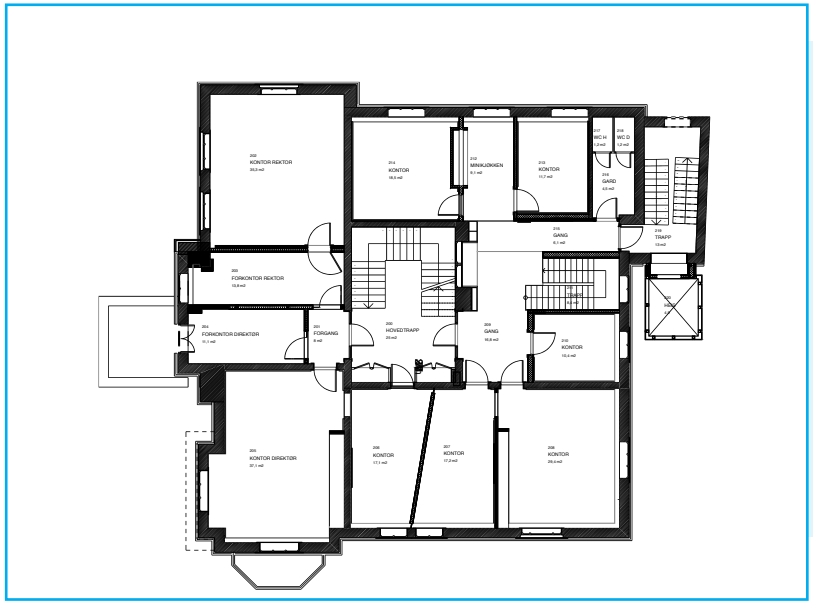

Plantegning 2. etasje, *eksisterende situasjon 2018, EIA UiB*

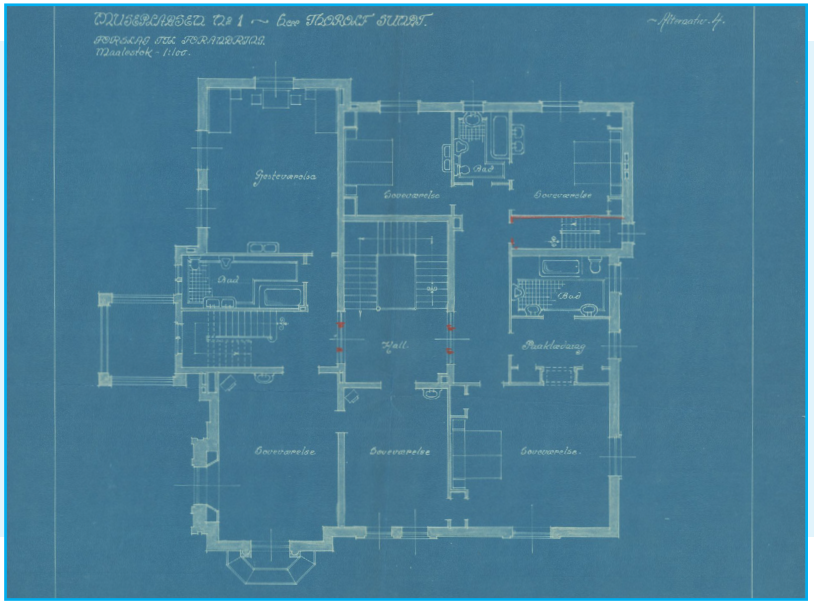

Plantegning 2. etasje fra 1919 av arkitektene Arnesen og Darre Kaarbø*. Tegningene tilhører: Arkivet etter Bygningssjefen i Bergen*

side for reposet er det franske dører med utforming som vitrineskapene i mørkt tre og glass.

Også himlingen er utført som kassettak i mahogni. Under overlyset er himlingen utført med glass, med karmer og rammer av tre. En bred, dekorert list i edeltre, omslutter kassetthimling og glasshimling.

Den øvrige planløsningen i etasjen er delvis intakt. Mens rommene mot sør og øst, er endret flere ganger, gjenspeiler rommene mot vest og nord mer opprinnelig størrelse. I disse rommene kan vi også finne spor av opprinnelig overflate, særlig da i himling. Opprinnelige overflater er trolig intakte under eksisterende overliggende lag, særlig på yttervegg.

Rom 201 hovedtrapp

SÅRBARHET

SVÆRT HØY | HØY | LAV

***Hovedtrappen fikk sin nåværende form under ombyggingen i 1919**. Teppet kom etter renoveringen i 2012. Foto: EIA*

Villaens originale og majestetiske hovedtrapp har tre løp, utført i edelt, mørkt tre. Dagens overflater er trolig dels originale, dels fra den store ombyggingen av hallen i 1919. Rommet preges av den forseggjorte innredningen i mørkt edelt tre som går igjen i alle adkomstrommene. Også her preges rommet av brystningsmotiver som rammer inn dører, skap, håndløpere og rekkverk. Også himlingen er utført i mørkt edelt treverk tilsvarende det vi ser i brystningen. Selve himlingen er svært rikt dekorert, en del har overlys i glass, en del er tett over repos.

5.5 Kulturminneverdi interiør

Rom 201 hovedtrapp

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Trapp	Storslagen hovedtrapp med tre løp, utført i edelt mørkt trevirke. Brystninger i tre på utside mot vegg, som forlengelse av brystninger i hovedhall. Indre rekkverk utført som balustrade med søylemotiver. Trappeløper festet med messingbeslag i trapp. Del av bygningens primære og originale hovedstruktur.	***Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.***
Brystning	Høy fyllingspanelt brystning i mørkt tre (treslag) dekker nedre del av vegg. Fyllingspanelet går stedvis over til å innlemme integrere bokhyller og glassfelt og dører.	
Veggoverflater over brystning	Veggfelt over brystninger er pusset og malt. Originale lag trolig intakt under eksiterende overliggende lag. Vegg avsluttes i topp av en rikt dekorert og bred gesimslist av samme edle treslag som er benyttet i hovedtrappen. Gesimslisten rammer inn en utsmykket trehimling over trappen (se himling).	
Gulv på repos	Nyere gulv i massiv eik, mønstret parkett av nyere dato.	
Dører	Originale tredører av edelt mørkt treslag integrert i brystningsmotiv. Soveromsdøren rett frem, er en tett speildør, mens dørene til hver side er utført som glassdører, med sidefelter i glass. Dørene har originale låser og beslag.	

Den mørkbeisede brystningen fra hallen fortsetter opp trappen og til trapperommet i 2. etasje. *Foto: EIA*

Himlingen over trapperommet er utført i mørkt edelt tre. *Foto: EIA*

Rom 201 hovedtrapp (forts.)

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Himling	Himling utført i edelt mørkt tre (mahogni). Flaten er utført som to felter – ett over trappen, ett over trappens øvre repos. Feltene adskilles av en bred dekorert list lik den omsluttende gesimslisten. Mens felt over repos er utført som tett kassetttak i finert tre (mahogni), er himlingsfeltet over trappen utført som et stort glassfelt underdelt i 9 mindre glassfelter med rammer og karmer i tre. Glasset er antikkglass. Glassene er delvis originale. Deler av glasfeltet ble skadet i 2010. Skadede glassfelter er erstattet av kopier av antikk-glass.	***Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.***

Rom 203 rektors kontor

SÅRBARHET

SVÆRT HØY HØY LAV

Møblementet fra styrerommet til Bergens Museum gjør nå nytte på rektors kontor. *Foto: EIA*

Rommet var opprinnelig et av husets hovedsoverom i villaperioden. En tid var dette husets gjesterom. Et staselig rom med vinduer i to retninger. Rommet har beholdt sin opprinnelige romstruktur med små justeringer og mange originale overflater og bygningsdeler. Originale gulvbord i furu er bevart, muligens et opprinnelig undergulv til parkett. Ellers er den originale himlingen bevart, en enkel pusset flate med en konkav gesimslist. Det er dessuten bevart dekorerte radiatorskjulere under vinduene.

Rektors skrivebord. *Stolen med høy rygg kommer fra muséet. Foto: EIA*

Eldre renoverte møbler er supplert med nye møbler i samme stil*. Foto: EIA*

Ved rehabilitering av rommet i 1991 var intensjonen en tilbakeføring til 1890-årene og å gjenskape noe av det miljøet som i sin tid preget både Bergens Museum og Sundt-huset. Møbler fra styrerommet ved Bergens Museum er restaurert og plassert på rektors kontor. Bilder på veggene og utvalgte gjenstander fra Historisk museum symboliserer muséets vitenskapelige aktivitet.

5.5 Kulturminneverdi interiør

Radiatorskjuler ved rektors kontor. *Foto: EIA*

Detalj. *Foto: EIA*

Rom 203 rektors kontor

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Gulv	Massivt bordgulv i furu, trolig tidligere undergulv. Høy verdi som del av opprinnelig konstruksjon.	***Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.***
Vegg	Innvendig fremstår veggene med malt overflate, trolig på utlektet vegg. I bunn kranset med historisk gulvlist i malt, tre. Taklist som bred hulkil i gips, liten tannbord bunn/enkel list mot himling. Veggoverflater er trolig malt over flere ganger. Originale lag ligger trolig under overliggende lag, særlig på yttervegg. Dagens overflate er malt på strie.	
Radiatorskjulere	Dekorerte og særpregede radiatorskjulere av tre, i malt utførelse. Fremstår med historiske motiver.	
Vinduer	Vinduer er annen generasjons vinduer. Utført som koblet vindu, med karmer og rammer i malt furu. Ett enkelt glass kittet inn i hver ramme. Indre glass forbedret med solfilter og ekstra u-verdi i 2012.	
Dør	Original dør utført som ramtrekonstruksjon i malt furu. Originale beslag.	
Himling	Himling utført i rabbitzpuss, med bred hulkil list av gips. Høy verdi som del av opprinnelig konstruksjon.	

Rom 205 direktørens kontor

SÅRBARHET

SVÆRT HØY | **HØY** | LAV

Direktørens kontor. *Foto: EIA*

Ytterveggene er originale og forteller om bygningens primære originale struktur og rommets form. Det antas at originale innvendige flater finnes under nåværende innervegg. Original rabbitzhimling er delvis ombygget. Ny himling er plassert i senter av gammel slik at original randsone er synlig.

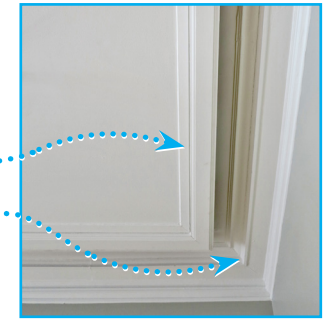

Ny nedforet himling *i senter av gammel himling.*

Original himling *er synlig langs ytterkant. Foto: EIA*

Rom 205 direktørens kontor

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Gulv	Flersjikts eikeparkett, med øvre sjikt av massiv eik (3 mm). Lagt som stavparkett i fallende lengder. Oljet og slipt i 2012.	
Vegg	Veggoverflater er trolig malt over flere ganger. Originale lag ligger trolig under overliggende lag, særlig på yttervegg. Dagens overflate er malt på strie.	
Radiatorskjulere	Nyere, moderne brystninger/radiatorskjulere, utført i malt mdf.	***Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.***
Vinduer	Vinduer er annen generasjons vinduer. Utført som koblet vindu, med karmer og rammer i malt furu. Ett enkelt glass kittet inn i hver ramme. Indre glass forbedret med solfilter og ekstra u-verdi i 2012.	
Dør	Opprinnelig dør skiftet ut med kopi med lydklasse i 2012. Dør gjenbrukt annet sted.	
Himling	Himling er delvis ombygget. Opprinnelig himling i rabbitz, med hulkil gesimslist i gips i overgang vegg/tak. I senter nedforet rektangulær gipshimling i senter, med innfelt rand i kant. Antikvarisk vurdering: Høy. Gjelder særlig underliggende og delvis synlige originale deler av rabbitzhimlingen med hulkil list i gips.	

Rom 206 / 207 kontorer

SÅRBARHET

SVÆRT HØY | **HØY** | LAV

Rom 207 var opprinnelig del av et soveværelse som vender mot vest. *Foto: EIA*

Dette var opprinnelig et rom som nå er delt i to med en skillevegg. Ytterveggene har høy antikvarisk verdi på grunn av original konstruksjon og antatte gamle overflater under dagens innervegger. Original rabbitzhimling er delvis ombygget, det er historiske dører i begge rom.

Skilleveggen mellom rom 207 og 206 har glassfelt mot yttervegg *for å gjøre det mulig å lese opprinnelig romdannelse. Foto: EIA*

Rom 206 var opprinnelig del av et soveværelse som vender mot vest*. Foto: EIA*

5.5 Kulturminneverdi interiør

Rom 206 / 207 kontorer

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Gulv	Flersjikts eikeparkett, med øvre sjikt av massiv eik (3 mm). Lagt som stavparkett i fallende lengder. Oljet og slipt i 2012.	***Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.***
Vegg	Veggoverflater er trolig malt over flere ganger. Originale lag ligger trolig under overliggende lag, særlig på yttervegg. Dages overflate er malt på strie. Ny skillevegg deler opprinnelig rom i to mindre kontorer (2012). Utført i bindingsverk av tre, med felt i glass.	
Radiatorskjulere	Nyere, moderne brystninger/radiatorskjulere, utført i malt mdf.	
Vindu	Vinduer er annen generasjons vinduer. Utført som koblet vindu, med karmer og rammer i malt furu. Ett enkelt glass kittet inn i hver ramme. Indre glass forbedret med solfilter og ekstra u-verdi i 2012.	
Dør	Historiske dører i begge rom. Begge dører er trolig første eller andre generasjons dører.	
Himling	Himling er delvis ombygget. Opprinnelig himling i rabbitz, med hulkil gesimslist i gips i overgang vegg/tak. I senter nedforet rektangulær gipshimling i senter, med innfelt rand i kant.	

Rom 208 kontor

SÅRBARHET

SVÆRT HØY | **HØY** | LAV

***Rom 208**. Foto: EIA*

Innervegg mot nord ble satt opp da UiB flyttet inn i villaen i 1968. Denne samsvarer ikke med original vegg i villatiden. Da var dette rommet større. Deler av omsluttende vegger er bevart.

Originale vegger under dagens innervegg gir svært høy antikvarisk verdi. Original rabbitzhimling er delvis ombygget.

5.5 Kulturminneverdi interiør

***Rom 208 var husets hovedsoverom i villatiden**. Innerveggen mot nord er flyttet slik at rommets størrelse er redusert. Foto: EIA*

Rom 208 kontor

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Gulv	Flersjikts eikeparkett, med øvre sjikt av massiv eik (3 mm). Lagt som stavparkett i fallende lengder. Oljet og slipt i 2012.	
Brystning	Nyere, moderne brystninger/radiatorskjulere, utført i malt mdf.	
Veggoverflater	Veggoverflater er trolig malt over flere ganger. Originale lag ligger trolig under overliggende lag, særlig på yttervegg. Dagens overflate er malt på strie.	***Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.***
Dører	Original speildør av furu, malt overflate.	
Himling	Himling er delvis ombygget. Opprinnelig himling i rabbitz, med hulkil gesimslist i gips i overgang vegg/tak. I senter nedforet rektangulær gipshimling i senter, med innfelt rand i kant. Antikvarisk vurdering: Høy. Gjelder særlig underliggende og delvis synlige originale deler av rabbitzhimlingen med hulkil list i gips.	

5.5 Kulturminneverdi interiør

Verneverdier interiør, utenfor fredet sone

Loftet. Nye bjelker er synlige mellom gamle takbjelker. *Innerkledning av glass. Foto: EIA*

Vindeltrapp. *Fra husets 3. etasje fører en trapp opp til loftet som fikk innerkledning av glass under renoveringen i 2012. Fra tårnloftet går den originale vindeltrappen opp til taket. Foto: EIA*

Originale bjelker i taket. *Foto: EIA*

I denne villaen finnes det betydelige verneverdier også utenfor det som er angitt som fredet sone i fredningsvedtaket. Blant annet finnes slike verdier i tårnet. Fra tårnværelset i tredje etasje er det bygget en ny trapp opp til et loftsrom i tårnet. Fra dette rommet går en original smal vindeltrapp opp til tårnets flaggbalkong. Under renoveringen i 2012 ble loftsrommet isolert og kledt med glassvegger.

Rommets konstruksjon og originale kledning er synlig bak glassveggene.

I forbindelse med renoveringen ble villaens tak forsterket. Nye bjelker er synlige mellom gamle takbjelker i tredje etasje som er innredet dels med cellekontor, dels som åpent kontorlandskap.

Et møterom i tredje etasje blir kalt Pedrorommet etter tegningene til illustratøren Pedro som pryder veggene her. En av de nye åpne peisene som ble installert i huset i 1919 finnes her. Det forteller at dette den gang var et viktig rom i villaen.

Denne peisen ble installert i spisestuen i 1919. *Da NHH overtok villaen flyttet peisen ned i skolens sosialrom i kjelleren. Her står den nå i kjellerens sentralrom. Peisen er ikke godkjent for bruk. Foto: EIA*

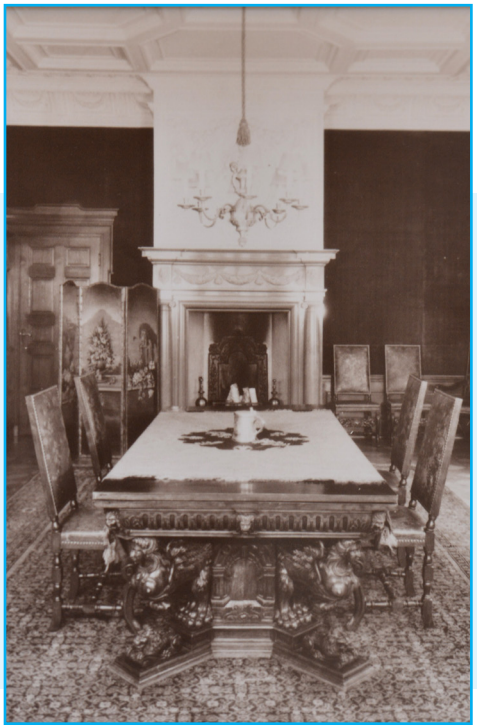

Peisen i spisestuen i 1919*. Fotograf ukjent*

Pedrorommet i 3. etasje er et møterom *utsmykket med tegninger av Pedro. Peisen kom på plass da NHH innredet dette loftsrommet. Foto: EIA*

Spisestuepeisen fra 1919 ble flyttet ned i kjelleren da NHH overtok huset på 1930-tallet. Her står nå peisen i kjellerens sentralrom.

Konstruksjoner generelt

SÅRBARHET

SVÆRT HØY | HØY | LAV

Bygningens konstruksjon består av murte bærende vegger, med etasjeskille og takkonstruksjoner i tre.

Sokkel og grunnmur er murt med naturstein opp til første etasjeskille. Sokkelen er murt med kalkmørtel og pusset med kalkpuss.

Videre oppover er både innvendige og utvendige vegger murt, utført i bærende murverk. Yttervegger trolig utført i bergensk hulmur, mens innvendige vegger er utført som kompakt murverk. Murverk er trolig i tråd med tidens praktis, murt med kalkmørtel, og pusset med kalkpuss.

Takkonstruksjonen er utført som sperrekonstruksjon i tre, med skråstaver og hanebjelker. Taket er hevet.

Taktekking er utført i skifer på skrå takflater, og med kobbertekking på flate partier.

Etasjeskiller er i hovesak bjelkelag i tre, med stubbloft i hulrom og med underliggende rabbitzhimling. I første etasje er deler av etasjeskillet murte buede hvelv. Etasjeskille mot kjeller er delvis utført med murte hvelv av tegl.

SÅRBARHET

SVÆRT HØY | HØY | LAV

Konstruksjon yttervegger

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Sokkel/grunnmur	Original sokkel/grunnmur av naturstein murt med kalkmørtel. Sokkelen er pusset med kalkmørtel på utsiden og på innsiden.	
Murte yttervegger, kjerne	Originale bærende teglvegger murt med kalkmørtel og pusset med kalkpuss. Murverket er trolig utført som Bergensk hulmur, som består av tegl murt i pipeforband med tykkelse 1 1/2-stein eller tykkere og med vertikale åpne kanaler for lufting av murverket.	
Utvendig pussede veggoverflater	Originale pussede veggoverflater. Veggene er pusset med kalkpuss, på murte teglvegger.	***Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.***
Overflatebehandling maling	Originale malingslag er trolig intakte under nyere malingslag. Siste lag er utført S 0502-Y50R (hovedfarge), S 1500-N (gesimser/stukkatur), S 3502-B (sokkel/grunnmur).	
Dekor	Original murt dekor. Deler av dekoren, som horisontale bånd og gesimser er utført som utmurte trekninger. Grunnere dekorelementer som trekninger av puss, som i lisen med kvaderpuss. Dekorelementer på friser, etc, er utført som støpte gipsfigurer som er festet til fasaden.	
Vinduer originale	Originale vinduer er innadslående trevinduer med litt ulik sprosseinndeling rom for rom. De fleste vinduene har koblede rammer innenfor den ytre rammen. Både indre og ytre ramme er utført med ett lags glassfestet med kittfals. I viktige rom er vinduene utført med høyere materialkvalitet med rammer og karmer i eik, mens vinduene er av av furu i mer sekundære rom.	
Dører originale	Originale tredører.	

5.5 Kulturminneverdi interiør

SÅRBARHET

SVÆRT HØY | HØY | LAV

Innervegger

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Bærende murte innervegger	Originale innervegger er av bærende murverk. Veggene er murt med kalkmørtel og utført som kompakte vegger av tegl av ulik tykkelse. Veggene er opplegg for bjelkelag i etasjeskillere. Veggenes overflate er pusset med kalkpuss.	***Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.***
Innvendig kledning tapeter og brystninger	Innvendige overflater i representative rom har i de fleste rom innvendig kledning (glattkant bordkledning) festet til murverket med innmurte spikerslag, og med bakenforliggende hulrom mellom kledning og murverk. Kledningen danner bakgrunn for for tapeter og brystningsfelter. I noen rom er kun nedre del av veggene kledt med brystningsfelter, mens øvre del av vegg er pusset og malt.	
Innerdører	De originale innerdørene er utført som fyllingspaneltelte tredører.	
Listverk	Deler av originale profilerte trelister er bevart i interiørene.	

Tak, konstruksjoner

SÅRBARHET

SVÆRT HØY | HØY | LAV

Opprinnelig hadde villaen et valmet hovedtak med ett flatt midtparti med et saltaksformet overlys. I nordvest ble hovedtaket brutt av et tårn, med et spisst valmtak. Fra opprinnelsen var de skrå takflatene tekket med skifer, mens de flatere partiene var tekket med båndtekking av kobber. Både i toppen av hovedtaket og i toppen av tårnet er taket kronet med et dekorert rekkverk i jern. Flere av de originale murte pipene er bevart.

Tak

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Hovedtak bærende trekonstruksjoner	De originale hovedkonstruksjoner i tre er i hovedsak bevart. Det opprinnelige taket hadde taksperr som spente fra ytterveggens murte krone og inn mot innvendig opplegg dels på murte inngervegger, dels på en stolpekonstruksjon i tre. Taksperrene ble holdt sammen av hanebjelker. De originale takkonstruksjonene er delvis bygget om i forbindelse med endringer i loftet; først takløftet på 30-tallet. Ved ombygging i 2012, er taket forsterket med ny taksperr mellom de originale, samt understøttet med nye stålkonstruksjoner utsatte steder.	***Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.***
Tårntaket bærende trekonstruksjoner	Originale hovedkonstruksjoner i tre er bevart. Konstruksjonene består av taksperr som spenner fra murte yttervegger til et indre stolpeverk i tre.	
Taktekking skifer	Opprinnelig oppbygget med sutak direkte på taksperr. Over sutak lufteskikt i form av sløyfer og lekter, som feste for skifeheller.	
Taktekking båndtekking	Opprinnelig oppbygget med sutak direkte på taksperr. Over sutak lufteskikt/lekter før undertak av furu/glideskikt (papp)/ båndtekking av kobber.	

Etasjeskillere, konstruksjoner

SÅRBARHET

SVÆRT HØY | HØY | LAV

Husets opprinnelige etasjeskillere er i hovedsak bevart. Etasjeskillere med bjelkelag i tre er den vanligste dekkekonstruksjonen i huset. Kun over deler av kjellen er etasjeskilleren bygget med bæring av murte hvelvkonstruksjoner. Under inngang, med unntak av enkelte partier over kjeller, som har murte dekkekonstruksjoner. Både under hovedinngangspartiet og under balustraden er det murte tønnehvelv. I etasjeskilleren under hovedhallen er det også murte tønnehvelv med opplegg på tversgående ståldragere. Noen steder er det lagt inn ståldragere i etasjeskillerne, trolig i forbindelse med sammenslåing til større rom til undervisningsrom.

Etasjeskillere

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Etasjeskillere av tre, konstruksjon av bjelkelag	Original konstruksjon med bjelkelag av tre med solide dimensjoner, av tettvokst trevirke av furu c/c mellom 800-900 mm. Mellom bjelkene er det stubbloft, med stubbloftskonstruksjon av tre og med stubbloftsleire. Bjelkelaget har opplegg på bærende vegger av mur, og ligger til dels innmurt i de murte veggene. Møte mellom tre og mur er sårbart for fukt og rådeskader.	***Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.***
Etasjeskillere av mur, konstr. med murte tønnehvelv	Original konstruksjon med tønnehvelv av tegl murt med kalkmørtel og pusset med kalkpuss. De murte buene har opplegg på murte bærende vegger.	
Etasjeskillere av murt tønnehvelv på ståldragere	Original konstruksjon med kortere tønnehvelv av tegl murt med kalkmørtel og pusset med kalkpuss. De murte hvelvene har korte spenn med opplegg på tversgående stålbjelker. Stålbjelkene har opplegg på bærende murverk.	
Gulvoverflate parkett	Originale eikeparkettgulv fra villatiden er bevart i flere rom. Disse ligger på undergulv av furu, som er festet i etasjeskilleren.	

SÅRBARHET

SVÆRT HØY | HØY | LAV

Etasjeskillere (forts.)

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Gulvoverflate marmor	Originale gulv av stein, marmor med intarsia er bevart i inngangspartiet. Steingulvet ligger på en murt etasjeskiller.	
Himling rabbitzpuss	Originale himling av rabbitzpuss, med konstruksjon av strå festet i bjelkelag. Rik gipsdekor i representative rom, enklere dekor i øvrige rom. Enkelte rom uten dekor.	
Himling mørk edel hardved	Original himling av edelt mørtkt løvtre, underdelt i felter med rikt profilerte lister, i trappehall 2. etg. I hallen som eksponerte dekorative bjelker.	

Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.

5.6 Beskrivelse utomhus

SÅRBARHET

SVÆRT HØY | HØY | **LAV**

Huset fikk ny inngang til kjeller på østveggen *under renoveringen i 2012. Foto: EIA*

Originalt smijernsgjerde*. Foto EIA*

Støpejernsgjerdet med flere murte stolper gir autensitet og historisk verdi til arealet utomhus. Hageanlegg med slik karakteristisk støpejernsstakitt er typisk for de gamle hagene på Nygårdshøyden. Det antas at stakittene er støpt ved bergenske jernstøperier (Wingaard, Laxevaag verk o.a.) etter importerte støpejernsformer. Formene synes kontinentale med tydelige relasjoner til historismen. Store trær og busker preget ofte hagene i dette området som også hadde mange hekker og terraserte murer.

Uteområdet på Muséplassen 1 bærer preg av omfattende renovering og modernisering. Smijernrekkverket og de murte gjerdestolpene som avgrenser eiendommen mot Langes gate er originale, men den delen av dette gjerdet som fortsatte foran hagen til Christies gate 20 er tatt ned. Arealet mot Langes gate ble pusset opp av Smedsvig Landskapsarkitekter i 2007. Den oppmurte terrassen som har utgang fra hallen i Muséplassen 1, er i original stand med trapp ned i hagen. Her er bygget en tilpasset rampe for rullestol. Gammel skifer er gjenbrukt som dekke langs villaens vest- og sørvegg.

Plassen foran hovedinngangen til Muséplassen 1 og Christies gate 20 har fått nytt dekke i form av liten brostein og mørk og lys plasstøpt

Gårdsplass mot Muséplass og Christies gate. *Sittestein av kinesisk granitt (Smedsvig Landskapsarkitekter)*

Uteområde langs husets vestvegg mot Muséplassen*. På bakkeplanet ligger skifer med bruddkant i sand. Oppe på balustraden har belegningen skåret skifer. Foto: EIA*

glassbetong. Her ligger en stor sittestein i kinesisk granitt formgitt av Smedsvig Landskapsarkitekter. I betongen rundt steinen er det nedfelt små armatur for ledlys. Plassen er utstyr med sykkelstativ og flaggstang.

Flere gamle trær og planter er fjernet i forbindelse med renovering av hagen. Det er plantet et nytt magnoliatre og etablert flere felt med stauder og busker. Plantekasser med bambus i det indre gårdsrommet er også utstyrt med belysing. Det er bygget en såkalt eremitthytte i tomtens sørvestre hjørne for å dempe en dominerende blindgavl.

Utomhusområdet mot U. phil skole, ble delvis oppgradert i 2012 og fullstendig opprustet i 2015. Det ble da blant annet etablert sykkelparkeringsanlegg for studenter, tilkomst med uu-standard og ventilasjonsinstallasjoner i gårdsrommet ble kamuflert.

Planen er at tiltaket skal inngå i en større opprusting av hele gårdsrommet i kvartalet, i forbindelse med etablering av et sykkelparkeringsanlegg for studenter. Tiltakene omfatter ny inngangsrampe/trapp med baldakin. Støttemur, ledemur mot inngang.

5.6 Beskrivelse utomhus

Gamle skiferheller er gjenbrukt langs villaens vestvegg *(også langs sørsiden). Foto: EIA*

Mot Muséplass*. Foto: EIA*

Nytt midlertidig spilerekkverk, samt spiler som skjerm rundt ventilasjons installasjoner i gårdsrom.

Beskrivelse utomhus

BYGNINGSDEL	BESKRIVELSE	VEDLIKEHOLD / TILTAK
Utomhus indre gårdsrom mot øst	Ny rampe og trapp av betong ved inngang med baldakin av glass/stål. Nytt midlertidig rekkverk i malte trespiler. Skjermvegg som buet spilevegg i tre, rundt luftinntak i gårdsrom. Overflaten i gårdsrommet er lagt med midlertidig asfaltdekke. Det er planlagt nytt anlegg for syklende i gårdsrommet.	
Utomhus mot Muséplass	Den oppmurte terrassen som har utgang fra hallen i Muséplassen 1, er i original stand med trapp ned i hagen. Foran terrassen er det bygget rampe for rullestol. Støpejernrekkverket og de murte gjerdestolpene som avgrenser eiendommen mot Langes gate er også originale. Gammel skifer er gjenbrukt som dekke langs villaens vest- og sørvegg.	***Mindre utbedringsarbeider er vedlikehold. Inngrep som berører opprinnelige materialer skal utføres etter antikvariske prinsipper (kap. 4, vernebestemmelser), og er definert som tiltak.***

6 SKJEMA: VØL OG VERN

Vernerapport for enkle tiltak i bygg. Skjema vøl og vern. UIB

Dato:

Formål med tiltaket:

Byggnavn:	Etg.:	Romnr.:
Adresse:	Objektnr. i LVP:	Kompleks:

Bakgrunn for tiltak:

Tegning	Tegning
Bilde	Bilde
Bilde	Bilde

Side 1

Vernerapport for enkle tiltak i bygg. Skjema vøl og vern. UIB

Vernehensyn:

Eksisterende forhold:

Planlagt løsning med fokus på endring:

Antikvarisk vurdering (fylles ut av kulturminneansvarlig):

Side 2

Dette er skjemaet du bruker ved tiltak og endring. Se kap. 4.3: Hvem gjør hva.

7 KART

C. G. Sundts hus – Muséplassen 1

= Muséplassen 1

= Fredet UiB bygg

= Verneklasse 2 UiB bygg

= Fredet UiB hage

= Andre UiB bygg

8 KILDER

• Aachen, Henrik von: *Bergens-arkitekturen 1830-1930*. Hovedtrekk i en utvikling, Gamle Bergen. Årbok 1982, s 6-26

• Aachen, Henrik von: *Bygningsforholdene i Bergen 1830-1905*, *i Bergens historiske forening*. Skrifter nr. 81/82-1983

• Andersson & Skjånes (1963): *Universitetet i Bergen, Utbygning av Nygårdshøyden*

• Forland, Astrid, Haaland, Anders (red.)(1996): *Universitetet i Bergens historie, bind 1*

• Fortidsminneforeningen v/Andreas Dreyer og Knut Ormhaug (1987): *Det antikvariske register – Sone 5a – Sydneshalvøyen øst, fra Engen til Florida* (1987)

• Gjerstad, Jo (2000/2004): *Nygårdsgatens krønike 1 og 2*

• Gjesdal, Carl O. Gram (1982): *Byuniversitetet på berget. Flanerende ferd fra Florida til Dragefjellet*

• Hartvedt, Gunnar Hagen (1994): *Bergen Byleksikon*

• Helland-Hansen, Peter og Sveran, Tore: *Nygårdshøyden i Bergen – Universitetets interesseområde*. Antikvarisk registrering utført for Statens bygge- og eiendomsdirektorat av arkitektene 1974-1978. En oppsummering av Tore Sveran ble trykket i Fortidsminneforeningens årbok 1979

• Jansen, Øystein J.: *En formiddag på Nygårdshøyden – med stein og stil*. Årbok for Bergens Museum 2010

• Jensen, Tor Øyvind (2013): *Husene våre og det som foregikk i dem*. Notat fra Christies gate 15, 17 og 19

• Jon E. Thorsen m.fl.: *Sydnes og bataljonen*

• Lexau, Siri Skjold (2015): *Et universitetsområde for fremtiden – Nygårdshøden i Bergen*. Nordlit 36/2015 pp. 143-164

• Lorentzen, Bernt (1948): *Bergenserne bygger*

• Madsen, Stephan Tschudi (1970): *Et jubileumsønske for Bergen. Nygårdshøyden i fortid og fremtid*

• Nordhagen, Per Jonas (2004): *På universitetets grunn. Nygårdshøydens arkitekturhistorie 1860-2000*

• Offerdahl, Einar: *Mitt Nygård. Gatelangs i en bergensk bydel* (udatert)

• Riksantikvaren: *NB! – Nasjonale kulturhistoriske bymiljøer*

• Svendsen, Arnljot Strømme og Jensen, Olav Harald (1986): *Norges Handelshøyskole 50 år*

• Øfstegaard, Egil (1978): *Fra beitemark til universitet. Om Sydneshalvøyen før ca 1850.* Historisk utredning om utviklingen på Sydneshalvøen

Komplett byggesaksmappe fra Bergen Byarkiv

Diverse dokumenter fra Statsarkivet

LVP, Forskrift om fredning av Statens kulturhistoriske eiendommer, kapittel 9, Fredede eiendommer i landsverneplan for Kunnskaps-departementet. Vedlegg 18

Thorsnes, Elin: Sundt-historikk

LINK til LYDIA, bygg og driftsinformasjon med tegninger og foto:

\\skuld.UiB.no\Prog\Lydia\Lydia\UiB\DOKUMENT\100 Struktur maler\Mappestruktur og forside\Forside\308\Bygg og driftsinformasjon.htm

UTGIVER UNIVERSITETET i BERGEN ved Eiendomsavdelingen (EIA)
TEKST / FAKTA Eva Røyrane EIA UiB / Åse Tveitnes EIA UiB / Aina Lille-Langøy b+b arkitekter
REDAKTØR Åse Tveitnes EIA UiB
WEBANSVARLIG Svein Bjarne Langvad EIA UiB
GRAFISK DESIGN UiB / Bente Ljones STAUT DESIGN
FOTO / ELEMENT UiB / Thomas Vindal Christensen EIA UiB / arkiv / Colourbox
TRYKK BODONI Miljømerket trykksak 2041 0699
BERGEN 2018

ISBN
978-82-993786-8-0 C. G. Sundts hus - Muséplassen 1 Bygg 10244 / Kompleks 3375 Forvaltningsplan UiB 2018 (digitalt)